

**DEĞİŞİK YAPILARDAKİ ÜLKELERDE
ÖZELLEŞTİRME**
ve
Macaristan, İngiltere, Türkiye Örneği

Prof. Dr. M. Fuat YAŞAR
İ.Ü. İ.F. Öğretim Üyesi

1- GİRİŞ

Bilindiği gibi sanayi devrimiminden sonra Dünya ekonomisi hızlı bir gelişme süreci yaşamıştır. Bu gelişmeye ayak uydurabilen ülkeler gelişmiş ülkeler gurubu içinde yerlerini alırken, bu gelişmeye ayak uyduramayan ülkeler ise azgelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler gurubunda yer almışlardır. Türkiye ekonomisinde bu ikinci guruba dahil ülkeler arasındadır. Ekonomik gelişme sürecini tamamlayamayan, dolayısıyla gelişmiş ülkeler arasında yer alamayan bütün ülkeler gibi Türkiye’de mümkün olan en kısa zamanda ekonomik gelişmesini gerçekleştirebilmek için çeşitli ekonomik politikalar ile değişik çözüm yollarını deneyerek günümüze kadar gelmiştir.

Dünya ekonomisindeki hızlı gelişmeler kötü bir şans eseri olarak Osmanlı İmparatorluğunun çöküş yılları ile Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş yıllarına rasgelmiştir. Dolayısıyla bu siyasi karmaşa ortamı ve bu siyasi karmaşa ortamından kurtulma çabaları, Türk toplumunun, ekonomik gelişmesine vermesi gereken önemi yeterli bir şekilde vermesini engellemiştir. Ekonomik kalkınma ve gelişme için gösterilen çabalar yetersiz kalmıştır.

Osmanlı imparatorluğunun son yılları ile kurtuluş savaşı sonrası Türkiye’sinin ilk yıllarında, üretim seviyesindeki yetersizlik ve çağın teknoloji seviyesinin çok gerisine düşülmüş olması ülke yöneticilerinin karşısına çıkan en önemli ekonomik problemleri oluşturmuştur. Çeşitli sebeplerden dolayı sermaye birikimi ve müteşebbis sınıf oluşamamış, sermaye birikiminin ve müteşebbis sınıfın oluşamaması özel sektör yatırımlarını ve toplam üretim arzını yeterli düzeyde arttıramamıştır. Hızlı nüfus artışı ile birlikte toplam üretim arzındaki

yetersizlik, ülke ekonomisini yönetenleri birtakım tedbirler almaya zorlamıştır.

Sermaye birikiminin yeterli düzeyde olmaması, müteşebbis sınıfın henüz istenilen seviyede oluşmuş olmaması, işsizliğin had safhada olması, toplam üretim düzeyinin gelişmiş ülkelerin üretim seviyesi ile mukayese edilemeyecek kadar düşük olması ve daha bir takım ekonomik ve politik nedenlerden dolayı devlet, üretime katılmak zorunda kalmıştır. Kısaca KİT'ler diye adlandırılan "Kamu İktisadi Teşebbüsleri" kurulmaya başlanmış ve pekçoğu bezen hukuki veya iktisadi yapı değişikliklerine uğrasalar bile varlıklarını günümüze kadar korumuşlardır.

Dünya ekonomisindeki yeni gelişmeler, serbest piyasa ekonomisinin birkaç istisna dışında bütün dünya tarafından kabul görmesi, bu tür kuruluşların eskisi kadar kuruluştaki işlevlerini göremez hale gelmeleri, dolayısıyla eski hayati önemlerinin kalmaması, bir kısmının eski önemlerini devam ettirseler bile günümüzde ön plana çıkan üretimde "etkinlik" kavramını yeterli düzeyde yakalayamamış olmaları, ülke ekonomisine sağladıkları katkıdan daha fazla yük ortaya çıkarmaları, bu tür şirketlerin kamunun elinde bulunmalarını tartışılır hale getirmiştir.

Bu kuruluşların kamu maliyesini içinden zor çıkılır hale getirmesi ve bu durumda ülke ekonomisini istikrarsızlık girdabına sokması, bu kuruluşların en kısa zamanda devletin sırtındaki kambur olmaktan çıkarılmaları gereğini gözler önüne sermiştir. Bu yükün devletin sırtından kaldırılmasının en uygun yolu. mülkiyetinin devri uygun vede mümkün olan kuruluşların mülkiyetinin kısmen veya tamamen özel sektöre devridir. Yani bu kuruluşların özelleştirilmesidir.

II) K.İ.T Tanımı, kuruluş Nedenleri, Tarihçesi, Kavram:

A)- KAVRAM

Genel olarak kamusal kaynakları kullanmak suretiyle ekonomik alanda faaliyet gösteren "Devlet Kuruluşları" şeklindeki "Kamu İktisadi Teşebbüsleri" kavramı oluşumundan itibaren günümüze kadar, geçen bu süre zarfında çeşitlilik göstermiştir.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile ilgili olarak günümüze kadar birkaç hukuki düzenleme yapılmış olup ilk hukuki düzenlemede sermayesinin tamamı devlete ait olan ve kendi kanunlarında bu kanuna bağlı oldukları belirtilen, idari ve mali yönden özerk ve sorumlulukları sermayeleri ile sınırlı kuruluşlar olarak tanımlanmışlardır.

Daha sonraki hukuki düzenleme ile tanım, sermayelerinin yarısından fazlası tek başına veya birlikte Devlete (Genel ve Katma Bütçeli İdareler) ve ikti-

sadi Devletler Teşekkürlerine ait olarak kurulan ve kuruluşlarında bu kanuna tabi oldukları belirtilen teşebbüslerdir, şeklinde değiştirilmiştir.

Takep eden yıllarda gerek 1982 Anayasasında, gerekse KİT'lerin T.B.M.M'ince denetlenmesine dair 3346 sayılı kanunda yer alan KİT tanımlarının kapsamı daha da genişletilmiştir.

B) Kuruluş Nedenleri:

Devletin mal ve hizmet üretiminde ve ticari faaliyette bulunma nedenleri ekonomik, toplumsal ve politiktir. Üretim araçlarının devletin kontrolünde olmasında gelişmiş ülkelerde bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi gelir dağılımındaki bozuklukların berteraf edilmesi ve tüketicinin korunması gibi toplumsal faktörler ön planda yer alırken, gelişmekte olan ve yeterli sermaye birimine sahip olmayan ekonomilerde, ekonomik gelişmenin devlet imkanlarıyla hızlandırılması amacı ön plana çıkmıştır.

Türkiyede de amaç, benzer bir şekilde, kurtuluş savaşından yeni çıkmış bir ekonominin ekonomik bağımsızlığını da kazanabilmesi için özel teşebbüsetici güç olacak devlet desteğinin sağlanması olmuştur. Kısaca devletin planlama yardımı ile ve kuracağı teşebbüsler aracılığı ile ekonomide daha aktif bir rol alması şeklinde özetle belirtmek mümkündür.

C- KİT'lerin Tarihçesi :

KİT'lerin sistemli bir şekilde kuruluşları ve gelişmeleri 1930 yılından itibaren gerçekleşmiştir. Ancak, Cumhuriyet öncesi dönemde de özellikle ordu ve sarayın ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan işletmeler mevcut idi. Bunlar KİT'lere öncülük etmiş işletmeler olmuşlardır. Hereke İpekli ve Yünlü Dokuma Fabrikası, Bakırköy Pamuklu Dokuma Fabrikaları, ilk devlet bankası özelliğini taşıyan Ziraat Bankası 1863 yılında tarımı kredilendirmek amacıyla kurulan Memleket Sandıklarının 1888'de banka haline dönüşmesi ve daha sonra 1937 yılında bugünkü halini alarak günümüze dek gelmiştir. Cumhuriyet dönemindeki gelişmeler ise şu şekilde özetlenebilir.

1923-1933 Dönemi :

İzmir İktisat Kongresi kararlarına paralel olarak ekonomik kalkınmanın özel sektör tarafından gerçekleştirilmesine yönelik politikaların uygulanması ile birlikte, imparatorluk döneminden kalan tesislerin devlet tarafından işletilmesi tercih edilmiştir. Bu dönemde maden işletmek ve bütün bankacılık işlemlerini yapmak üzere "Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası" kurulmuştur.

Mevcut özel sektörün yetersiz kaldığı görülmüş ve korunmaya gereksinim duyulan ekonomik alanlardaki işlerin kamu tarafından üstlenilmesi geççeğin-

den yola çıkılarak Türkiye İş Bankası 1924 yılında kurulmuştur.

Özel sektörün çeşitli sebeplerden dolayı kendinden beklenilene verememesi Türkiye Sanayi ve Maadin Bankasının fonksiyonlarını arzulan seviyede yerine getirememesi ve diğer nedenlerden dolayı ekonomide devletçilik fikri ön plana çıkmıştır. Bunun sonucunda ilk olarak Türkiye Sanayi ve Maadin Bankasının sorumluluğundaki tesisler yeni bir kanun ile kurulan Devlet Sanayi Ofisine devredilmiş, bankacılık işlemlerinde bir başka kanunla kurulan Türkiye Sanayi Kredi Bankasına geçmiştir.

1933-1950 Dönemi :

1933 yılı ekonomimizin bugünkü şeklini almasında önemli bir rol oynayan ve halen yaygın bir şekilde uygulanmakta olan "Karma Ekonomik Model" in uygulanmaya başlandığı yıldır. Devlet Sanayi Ofisi ve Türkiye Sanayi Kredi Bankası özel sektörü engellediği gerekçesi ile Sümerbank'a devredilmiştir.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planının ilk uygulama yılında 1934'de Sümerbank'a planda yer alan projeleri gerçekleştirme görevi verilmiştir. Sümerbank bu verilen görevleri büyük bir oranda gerçekleştirmiştir.

Daha sonra, Sümerbank'ın ekonomik kalkınmanın sorumluluğunu tek başına taşımasının imkansız olacağı düşüncesinden hareketle 1935 yılında maden ve enerji işletmelerinin kurulmasında öncülük etmesi amacıyla Etibank kurulmuştur.

1950-1960 Dönemi :

1950 yılı Türkiye'de yeni bir dönemin, çok partili demokratik sisteme geçişin yılıdır. İktidara gelen Demokrat Parti devletin ekonomideki payını küçültmeyi hedeflemiş ancak bunu başaramamıştır. Hedeflerinin aksine olarak, bu patinin iktidarda olduğu 1950-1960 yılları arasında T.C. Devlet Demiryolları İşletmesi, P.T.T., Denizcilik Bankası T.A.Ş. ve Devlet Malzeme Ofisi; Kamu İktisadi Teşebbüsü haline dönüştürülmüştür. Ayrıyeten Et ve Balık Kurumu, Seka, T. Demir Çelik İşletmeleri ve T.C. Turizm Bankası Kurularak KİT'ler kervanına katılmışlardır.

1960-1980 Dönemi :

Bu dönemde Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş KİT'lerin özelleştirilmesinden hiç bahsedilmemiş, tam aksine olarak, bunların yeniden düzenlenmeleri ve etkinliklerinin sağlanması plan prensipleri içinde ele alınmaya çalışılmıştır. Birinci kalkınma planında Türk ekonomisi kamu ve özel sektör teşebbüslerinin birlikte bulunduğu karma bir ekonomidir diye belirtilmiştir.

Nitekim bu dönemde yeni KİT'ler, Testaş, Temsan, Tümosan, Taksan, Gerkonsan, Seydişehir Alüminyum Tesisleri, Türkiye Elektrik Kurumu, Desiyab,

İskenderun Demir Çelik Tesisleri, Çaykur, Karadeniz Bakır İşletmeleri ve Devlet Yatırım Bankası gibi kuruluşlar işletmeye açılmışlardır.

1980 Sonrası :

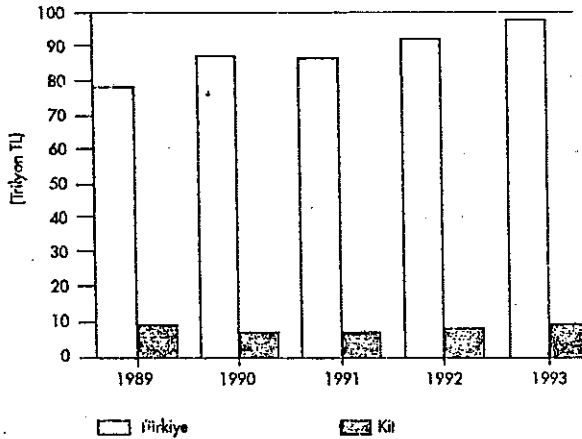
1980 yılında uygulamaya konan "24 Ocak kararları" adı altında iktisat tarihimize geçen istikrar tedbirleri ile KİT politikamızda esaslı değişiklikler meydana gelmiştir. Bu tedbirler ile ekonomide yapısal değişiklikler yapılması amaçlanmıştır. Dış piyasaya yönelik sanayileşmeye dönüşümün sağlanması, serbest piyasa ekonomisi kurallarının hayata geçirilmesi, Devletin, ekonomideki payının azaltılması, özelleştirme ve Türk parasının konvertibilitesinin sağlanması belli başlı yapısal değişikliklerdir. Bu değişikliklerin hayata geçirilebilmesi için çeşitli idari ve yasal düzenlemeler yapılmıştır.

1985-89 yıllarında uygulanan V. beş yıllık kalkınma planında özelleştirmeden bahsedilmiş, KİT'lerin yatırımlarını plan hedeflerine paralel olarak ulaştırma, enerji, madencilik sektörleri ile darboğaz giderme ve rehabilitasyon alanlarında yoğunlaştırmaları öngörülmüştür. Özel sektörün gelişmiş olduğu alanlarda yeni yatırımlarda bulunmayacakları kabul edilmiştir.

1990 sonrası kurulan hükümetler tarafından KİT'lerin özelleştirilmesi daha çok telafuz edilmeye başlanmış, özelleştirmenin rasyonel bir şekilde üretimde etkinliğin sağlanması, rekabetin artırılması ve sermayenin tabana yayılması amacı ile bir araç olarak kullanılması öngörülmüştür.

Aşağıdaki grafikte 1989-93 yılları arasında Türkiye'nin GSMH ve GSMH içindeki KİT'lerin payı -1987 yılı fiyatlarıyla- gösterilmiştir.

Tablo 1: GSMH ve GSMH içindeki KİT payı (1987 yılı fiyatlarıyla)



Kaynak: Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu, 1993.

Grafikte görüldüğü gibi KİT'lerin toplam GSMH içindeki payı, eski demirperde ülkelerindeki kamu sektörünün toplam ekonomi içindeki payları kadar olmamakla birlikte, serbest piyasa ekonomisinin tam işlerlik kazanmasını hedefleyen bir ülke için oldukça yüksektir.

III- ÖZELLEŞTİRME KAVRAMI

A- Mahiyeti :

Özelleştirme kavramı 1980'li yılların başlarında ciddi bir şekilde gündeme gelmiş olup, çok basit bir ifade ile kamuya ait ticari işletmelerin özel sektöre satışlarıdır. Bu kavram daha da eskilere dayanmakla birlikte, ciddi bir şekilde üzerinde durulması ve özelleştirmenin başarılabilmesi için uygulanacak metodların tartışılması ve savunulması 1980'li yılların başından itibaren daha çok tartışılır hale gelmiştir. Özelleştirme kavramı sadece az gelişmiş ülkelerde üzerinde önemle durulan bir kavram, değildir. Gelişmiş ülkelerde de örneğin, A.B.D., İngiltere, Kanada ve Fransa gibi ülkelerde de ön plana çıkmıştır.

Ekonomik büyümeye, politik ve toplumsal istikrara katkı sağlaması amacıyla 1960'lı yıllarda ve 1970'li yılların başlarında kamu sektöründe hızlı bir büyüme yaşayan bu ülkeler, takibeden yıllarda yaşanan ekonomik krizlerde, makro ekonomik dengelerde bozulmalarla karşılaşınca ve tekrar dengelerin oluşması yavaş olunca bu ülkelerde de kamu sektörünün etkinliği ve mevcudiyeti tartışılmaya başlanmıştır. Üretimde etkinliğin sağlanamaması bu ülkelerde devletin ekonomideki payının azaltılması gerçeğini gözler önüne sermiştir. Devletin ekonomideki payının azaltılması, ya da mevcut kamu sektörünün payının muhafaza edilerek özel sektör yatırımlarının artırılması-oransal bir pay düşüşü ile, ya da mevcut kamu sektörü şirketlerinin özel sektöre çeşitli yollardan devredilmesi ile mümkündür. Özel sektör yatırımlarını istenildiği zaman, istenildiği kadar arttırmak mümkün olmadığına göre, devletin ekonomideki payının azaltılmasında özelleştirmenin yeri doğal olarak çok büyük bir önem arz etmektedir.

Özelleştirme, kamu sektörünün ekonomilerinde önemli bir yer tuttuğu gelişmekte olan ülkelerde de sıkça dile getirilen ve tavsiye edilen bir kavram haline gelmiştir. Daha ziyade sanayi kesiminde yoğunluk kazanan kamu yatırımları bu gibi ülkelerde, yıllardan beri, bazı istisnalar gözardı edilirse, zarar eden ve devlet kaynaklarını menfi yönde etkileyen, eriten, ısraf eden, kamu iktisadi kuruluşları şeklinde ortaya çıkmışlardır. Bu gibi kuruluşlar faaliyet zararlarını ya devlet garantili borçlarla karşılamak, yada direkt devlet bütçesinden transferlerle karşılamak zorunda kalmışlardır. Durum böyle olunca, devlet bütçeleri devamlı olarak büyük açıklar verir hale gelmiştir. Devlet bütçe açıklarının devamlılık

arzemesi ve bu açıkların yıldan yıla aşırı bir şekilde büyümesi, makro ekonomik dengelerin, düzeltilmesi mümkün olmayan bir şekilde bozulmasına sebep teşkil etmiştir. Makro ekonomik dengelerdeki düzeltilmesi çok güç, hatta imkansız denebilecek bozulmalar, bu bozulmaların en büyük sorumlularından biri olarak kabul edilen kamu işletmelerinin özelleştirilmesi fikrini daha sıkça telaffuz edilir hale getirmiştir.

B- Kamu Sektör Performansları:

Yapılan araştırmalarda kamu ve özel sektör kuruluşlarının performansları mukayese edildiğinde aynı malı üreten kamu ve özel sektör kuruluşlarının performanslarında özel sektör kuruluşları lehine büyük bir fark görülmektedir. Bu kamu ve özel sektör kuruluşları arasındaki performans farklılıkları sadece gelişmekte olan ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de görülmektedir. Ancak üretimde etkinlik, kamu sektörü ile mukayese edildiğinde, özel sektörde daha yüksek görünmesine rağmen, bu sektörlerin amaçları gözününe alındığında, bu karşılaştırmaların yapılabilmesi biraz daha güç bir hal almaktadır. Çünkü kamu sektörünün amaçları arasında ticari amaçlar ile birlikte sosyal amaçlarda olabilir. Bu durumda maliyetlerin altında, sübvansede edilerek satış ve istihdam yaratmaya yönelik politikalar uygulanması sözkonusu olabilir. Bu da yukarıda belirtildiği gibi özel sektör kuruluşları ile kamu sektörü kuruluşları arasında bir mukayese yapmayı güçleştirir. Bundan dolayı, bu tür mukayeseler yapılırken gözönüne alınması gereken husus; yapılan mukayeselerde ticari mukayese boyutunun gözönüne alınmasıdır. Bu arada, kamu sektörü kuruluşlarında etkinliğin artırılmasının pek mümkün olmadığı ve bu sektörün ihtiyaçlarının devlet bütçesinden finanse edilmesi zorunluluğu, gelişmekte olan ülkelerde büyük problemlerde beraberinde getirmektedir.

C- Kamu Sektörünün Problemleri

Kamu sektörünün ve onların faaliyetleri esnasında karşılaştıkları önemli problemlerden bazıları şunlardır.

- Üretim Maliyetleri

Bu konuda yapılan çalışmalar sonucunda, aynı malı üreten özel ve kamu sektör şirketlerinde, kamu sektör şirketlerinin ortalama maliyetleri özel sektör şirketlerinin maliyetlerinden çok daha yüksektir.

- Etkinlik

Üretimde etkinliğin sağlanması konusunda da özel sektör şirketleri,

kamu sektörüne oranla daha iyi durumdadır.

- İşçilik Maliyetleri

İşçilik maliyetleri konusunda da etkinliğin sağlanması açısından özel sektör kamu sektörüne nazaran daha avantajlı durumdadır. Kamu sektörü, işçilik maliyetlerini arttıracak dış baskılara karşılık daha az bir dirence sahiptirler.

- Kapital Maliyetleri

Kamu sektöründeki yapılacak yatırımlar hükümetlerin o alanda yapacakları harcamalarla sınırlıdır. Ayrıca bu sınırlamalar politik baskılarla daha da katılaştırılabilir. Etkinliğin artırılması için gerekli yatırımlar, politik baskılar veya farklı tercihler sonucu hiç yapılmayabilir veya geciktirilebilir.

- Yeniliklere Uyum

Kamu sektöründe yeniliklerin yapılması, bu yeniliklere uyum sağlanması oldukça düşüktür. Ortaya çıkan yeniliklere uygun olarak değişikliklerin yapılması uzun zaman alır, dolayısıyla çok yavaştır.

- Karar Alma

Özel sektörde bütün kararlar, ekonomik faktörler gözönüne alınarak ekonomi kuralları çerçevesinde alınır. Halbuki kamu sektöründe pek çok önemli kararlar, politik çerçevede, politik öncelikler göz önünde bulundurularak alınır.

- Makina ve Techizatın Bakım Durumu

Kamu sektörüne ait şirketlerin makine ve techizatlarının bakımının özel sektörün makine ve techizatlarına nazaran daha kötü bir bakıma sahip olduğunu söylemek mümkündür. Kişiler kendi mallarını korurlar. Özel sektör, ileride daha büyük kayıplar oluşmaması için makine ve techizatlarının bakım ve korunmasına büyük önem verir. Kamu sektöründe ise kişilerin sahipliği közkonusu olmadığı için, iyi bir bakım ve korunmadan söz edilemez.

Hizmetlerde Kesinti

Bazı hizmetlerin üretiminde kamu sektörü üreticileri tekel durumundadırlar. Diğer üreticilerin o piyasada üretim yapmalarına izin verilmez.

Özel sektörde çok sayıda üretici firma bulunduğu için işçi ile işveren arasındaki bir anlaşmazlık. Sadece anlaşmazlık olan şirket ve onların tüketicisini kısmen etkiler. Halbuki monopol durumundaki kamu üreticisindeki, işçileri ile olan bir anlaşmazlık ve onun sonucu sözkonusu olacak bir grev bütün tüketicileri etkiler. Bu da çalışanlara büyük bir güç verir. Bu büyük güç çalışanların sık sık, kendi menfaatleri için greve gitmeleri ve de üretimde bir kesinti meydana getirmeleri sonucunu doğurabilir.

- Maliyetlerin Kontroluna Olan Hassasiyet

Özel sektörde maliyetlerin kontrolu rekabet kuralları çerçevesinde yapılır. Maliyetlerinin yükselmesi halinde bunun fiyatları yükselteceğini ve müşterilerin daha ucuza üreten rakip firmaların ürünlerini satın alacağını, bütün özel sektör şirketleri bilirler. Bunun için bütün özel sektör şirketleri maliyetlerini kontrol etmek mecburiyetindedirler.

Ancak yukarıda özel sektör için söylenenleri, aynen kamu sektörü içinde söylemek mümkün değildir. Bütçeleri genellikle hükümetler tarafından kontrol edildiği için bunların yükseltilmesi veya düşürülmesi politik kararlar ışığında alınır. Bu sektörde çalışan üst kademe yöneticiler politik tayinler sonucu bu görevlere gelirler. Bu bürokratların maliyetlerin düşürülmesi ile fazla ilgilendikleri pek söylenemez.

Günümüzde kamu iktisadi teşebbüslerinin mevcudiyetini savunan sosyalist ekonomi taraflarının üzerinde durdukları temel nokta; bu kuruluşlara politik müdahalelerde bulunulmaması, işletmelerin yönetimleri ile ilgili kararların bizzat işletme yöneticileri tarafından alınması (Profesyonel yöneticiler tarafından) halinde bu işletmelerin kendi kendilerine yeterli olabilmeleri ve ekonomik anlamda başarılı olmaları mümkündür. Ancak, uygulamada görüldüğü gibi hukuki ve idari kontroller çok geniştir.

Ayrıyeten, formel olmayan müdahaleler de oldukça yaygındır. Devletin etkisi, müdahaleleri, bu kuruluşların kendi iktisadi, finansal, idari ve sosyal amaçlarını uygulayabilmelerinin çok daha ötesindedir. Gerçekte, bu kuruluşların ekonomik, finansal ve öncelikli sosyal amaçları, ekonomik olmayan daha az gerekli amaçlarla yer değiştirmektedir. Bir diğer ifade ile, ekonomik olmayan daha az gerekli amaçlar daha ön plana çıkmaktadır veya çıkabilmektedir.

IV- ÖZELLEŞTİRME

Kamu iktisadi teşebbüslerinin pek çoğunda görülen yönetim bozuklukları., kronikleşmiş zarar etmeler, kısaca işletmecilik anlamında kötü performans

çeşitli açılardan incelenebilir. Önceleri bu kuruluşların statülerinde ve idari yapılarında bazı değişiklikler yapılarak kontrol edilebilmeleri, devlete yük olmaktan çıkarılabilmeleri üzerinde durulmuştur. Ancak bu çalışmalardan umulan olumlu sonuçlar alınamamıştır. Günümüzde, bu kamu kuruluşlarının özel sektöre devredilerek özel sektörün ekonomideki payının artırılması konusunda tartışmalar hızlanmıştır.

A- Faydaları

Özelleştirme genellikle kamu kuruluşlarında iktisadi etkinliğin sağlanması ile özdeşleştirilmektedir. İşletmecilik açısından kabul gören fikir; karar alma organlarına yapılacak politik müdahalelerin bu karar organlarının çalışmalarını olumsuz yönde etkilediği şeklindedir. Yöneticilerin sadece ortaklara karşı sorumlu olması, yani kararlarında bağımsız olmaları ve yöneticilere, iyi yönetim göstermeleri halinde bir teşvik sisteminin mevcudiyeti ise yöneticilerin performanslarını olumlu yönde etkilemektedir.

Ayriyeten kamu kuruluşlarının özelleştirilmeleri halinde, kendi finansmanlarını kendileri düşünmek ve halletmek zorunda kalacakları için, özel sektörün uymak zorunda bulunduğu finansman piyasaları kurallarına (finansman piyasalarının disiplinine) uymak mecburiyetinde kalırlar. Bu durum üretimde etkinliğin sağlanması için zorlayıcı aynı zamanda teşvik edici bir ortamın sağlanmasına yardımcı olur.

Bütün bunların yanında özelleştirmenin daha başka faydalarından bahsetmekte mümkündür. Özelleştirme sonrasında özelleştirilecek kuruluşlar için özel sektör finansman kuralları geçerli olacağından, özelleştirme sonrası sahipleri değişen şirketlerin yeni sahipleri yeni sermaye piyasalarına girebileceklerdir. Eğer kamu kuruluşlarının hisselerinin küçük yatırımcılara satışı gerçekleştirilebilirse, bir diğer ifade ile bu kamu kuruluşlarının hisseleri küçük yatırımcılar için cazip hale getirilir ve bu satışlar gerçekleştirilebilirse özelleştirmenin tabana yayılması sağlanacaktır.

Bu durum her kesim tarafından azrulan bir durumdur ve ortaya çıkabilecek bazı tartışmaları- bu şirketlerin büyük sermaye guruplarının eline geçmesi v.s. gibi- ortadan kaldıracaktır. Özelleştirme sermaye piyasalarının gelişmesine de yardımcı olacaktır. Halen menkul kıymetler borsalarında işlem gören senetlere olan talep artacak, menkul kıymetler borsalarında kote edilmemiş olupta yeni kote edileceklerede yine aynı şekilde bir talep olacağı için menkul kıymetler borsalarındaki işlem hacmini arttıracaklardır. Nitekim İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören bazı kamu şirketlerinin hisselerine olan talep, bu şirketlerin özelleştirileceği haberleri ile birlikte oldukça artmakta, bu haberlerin yalanlanması veya doğru çıkmaması halinde tersine olarak, o şirketlerin hisselerinin

fiyatlarındaki düşüş ile birlikte işlem hacimlerindeki bir düşüşe neden olmaktadır.

Özelleştirmenin kamu sektörü açıklarında bir düşüşe neden olacağı, bunu bilhassa zarar eden kuruluşların satılması ile sağlanabileceği açıktır. Ülkemizde uzun yıllardan beri devamlı olarak zarar eden ve faaliyetlerine devam edebilmeleri için hükümetler tarafından finanse edilen pekçok kuruluşun mevcudiyeti herkes tarafından bilinmektedir. Özelleştirme sayesinde rekabetin artacağı ve kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması için daha iyi bir ortamın oluşmasına yardımcı olacağıda savunulabilir.

Özelleştirmenin bir diğer faydası; ne kadar fazla kamu kuruluşu özelleştirilirse, geriye kalan daha az sayıdaki kamu kuruluşunun kontrolünü daha da kolaylaştırılması olacaktır. Bu sayede kamunun elindeki az sayıdaki kuruluşta etkinliğin sağlanması daha kolay olacaktır. Tabi bu durumda hükümetler bu şirketlerle uğraşmak yerine asli amaçlarına hizmet etmek için daha fazla zaman ve enerji ayırabileceklerdir.

B. Özelleştirme metodları

Daha öncede belirtildiği gibi özelleştirme kavramı, kamu sektöründeki bir faaliyetin özel sektöre devredilmesi anlamında kullanılmaktadır. Bir diğer ifade ile kamu sektöründeki kuruluşların kamuya ait hisselerinin el değiştirerek özel sektöre devredilmesidir (bir bedel karşılığı veya bedelsiz), Doğal olarak bu hisse senetlerinin el dđiştirilmesi, özel sektöre devredilmesi işlemi çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Bu devredilme işlemlerini çeşitli şekillerde sınıflandırmak mümkündür.

1- *Direkt Satışlar*

Bir bütün olarak kamu iktisadi kuruluşunun bir yatırımcıya satılmasıdır. Bu yatırımcı özel sektörde aynı iş kolunda faaliyette bulunan ve iş hacmini genişletmek isteyen, veya farklı bir iş kolunda olupta yatırımlarını çeşitlendirmek isteyen yatırımcı olabilir.

a- Yerli Yatırımcılara *Direkt Satışlar*:

b- Yabancı Yatırımcılara *Direkt Satışlar*:

Yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi amacıyla veya özelleştirmenin büyük meblağlarda gerçekleştirilmesi arzulandığında iç talebin yeterli görülmediği hallerde yabancı yatırımcılara *direkt satışlar* söz konusu olur.

2- Dolaylı Satışlar

Kamuya ait şirketlerin sermayelerinin belirli yüzdelerinin veya sermayelerinin tamamının hisseleştirilmesi ve menkul kıymetler borsalarına kote ettirilerek bu borsalarda isteyen büyük, küçük tüm yatırımcılara satılması veya diğer bir takım özel yollarla yöneticilerine ve çalışanlarına satılmasıdır.

3- Uygulamada En Yaygın Kullanılan Teknikler

Özelleştirme metodlarını genel olarak yukarıda belirtildiği şekilde sınıflandırdıktan sonra, uygulamada en yaygın bir şekilde kullanılan teknikler nelerdir? Onlara göz atmakta yarar vardır.

a- Şirketin Bütününün Hisseler Halinde Halka Satılması

Bir kamu şirketinin bütününün hisseler halinde halka satılabilmesidir. Sadece mal veya hizmet üreten kuruluşların satılabilmesi için uygun bir tekniktir. Bu yolla düzenleme veya transfer ödemeleri yapan kuruluşlar özelleştirilemezler. Sadece kâr eden kuruluşların bu yoldan satılabileceği düşünülse bile, her iş günü dünyadaki menkul kıymet borsalarında hem kâr eden, hem de zarar eden şirketlerin hisselerinin alınıp satıldığı gözönüne alınınca, zararda olupta özelleştirme sonrası daha iyi yönetim sayesinde kâr etme beklentisi olan şirketlerin de özelleştirilebilmeleri mümkündür. Örneğin İngiltere de "British Airways" özelleştirildiği 1987 yılında kârda olmasına rağmen bu tarihten beş yıl önce özelleştirilmesi hedeflendiğinde zararda olan bir kuruluş idi.

b- Şirketin Kısmen (hisselerinin Bir Bölümünün) Satılması

Bir kamu kuruluşunun tamamının özel sektörün eline geçmesi arzu edilmeyebilir. Bu durumda bu kuruluşun hisselerinin belirli bir kısmı özel sektöre satılabilir. Bu yolla devlet bu kuruluşun kontrolünü elinde tutarak hem bir gelir elde etmiş olur, hem de kamu sektörünün ekonomi içindeki payını küçültmüş olur. İngilterede "British Petroleum" bu tür bir satış için verilebilecek iyi bir örnektir. 1979 yılında bu şirketin %49'u özelleştirilmiştir.

c- Bilirli Parçaların (Bölümlerin) Alıcılara Satılması

Bazen kamu kuruluşlarının bazılarının bütünü satın alıcılar için cazip gelmeyebilir. Bu gibi hallerde bu kuruluşların belirli bazı bölümleri (seksiyonları) bu kuruluşlardan bağımsız olarak alıcılara satılabilir. Bazı durumlarda ise iki

veya daha fazla bölümler birlikte arzu edene satılabilir. Bu şekil satışlarda genellikle alıcı, aynı iş kolunda faaliyette bulunan gurup veya ortaklıklardır.

İngilterede "British leyland"ın buzdolabı üreten yan kuruluşu "Prestcold"un Suter Elctrical adlı özel sektör şirketine satılması, bu tür satış için verilecek bir örnektir.

d- Yönetime / Veya Çalışanlarına Satış

Bazı devlet faaliyetleri bir bütün olarak yönetime veya çalışanlarına veyahutta her ikisine birden satılabilir. Burada hükümet açısından gözetilen amaç, yönetimin ve çalışanlarının korunmasıdır. Pekçok kamu sektörü faaliyetlerinde çalışanların performansları ile bağlantılı olarak bir ödeme veya mükafatlandırma şekli görülmemektedir. Çalışanların, çalıştıkları şirketlerin sahibi olması, veya o şirkette pay sahibi olması, çalışanlar için temel bir teşvik unsuru olmakta ve kârlılığın artması için, yani kendi kârlarının artması için gereken ne ise onun yapılması (gerekli olan tedbirlerin alınması) daha kolay ve akılcı almaktadır.

e- Şirketlerin Çalışanlarına Bedelsiz Devredilmesi

İşçi şirketi şekline dönüştürülmesi mümkün olan ve de işçileri ile yöneticilerine satılması hemen hemen imkansız olan bazı kamu kuruluşlarının sahiplikleri bu yol ile eğer var ise sermaye borçları silinerek çalışanlarına devredilebilir. Çalışanlarına devredilmesi halinde, bütün aktiflerinin negatif değer alması ve de takip eden yıllarda kamuda kaynak kaybına yol açması kaçınılmaz olan şirketlerin bu yolla özelleştirilmesi mümkündür. Çalışanların şirketi sahiplenmesi durumunda, her hangi bir yönetimin başaramayacağı bir olay gerçekleşebilir. Çalışanların çalışma alışkanlıklarında bir düzelme ve kâr etme arzusu oluşur. Bir diğer ifade ile çalışanlar aynı zamanda şirketin yeni sahipleri olacakları için, kâr etme arzusu ile daha büyük bir istekle çalışabilirler.

Buna verilebilecek en iyi örnek; ülkemizdeki Karabük Demir Çelik İşletmeleridir. Özelleştirme öncesi devamlı zarar eden kuruluş çalışanlarına devredildikten sonra kâr eden bir kuruluş haline gelmiştir

f- Kamu Hizmetlerinin İhale İle Özel Sektöre Gördürülmesi

Kısmi özelleştirmenin değişik bir şekli olup, finansmanın kamu kesiminde bulundurulması üretim için özel sektöre yaptırılmasıdır. Kamu işyerlerinde direkt işçilik kullanılarak mal ve hizmet üretimi yapmak yerine, bu işi yapmak isteyen, rekabet içindeki firmalardan teklif almak suretiyle bir veya birkaç özel

firmaya yaptırılmasıdır.

Teklif alınırken teklif alımlarında belirli bir sürenin bulunması -genellikle bu süreler iş hayatı için kısa bir süredir- tam anlamıyla bir rekabetin oluşmasını engeller. O işi yapabilecek mevcut, istekli, firmaların fiyat tekliflerine göre yapılacak iş yaptırılır. Süre kısa olduğu için teklif veren firmalar maliyetleri mümkün olduğu kadar düşük tutmak mecburiyetindedirler. Aksi takdirde başka firmalarında piyasaya girip daha düşük fiyatlarla teklifler vererek piyasayı etkilemesine, işlerinin kaybolmasına sebebiyet verebilirler. Buda etkinliğin artmasına ve her ne kadar tam rekabet gerçekleşmede, tüketicilerin, oluşacak rekabetten elde edecekleri avantajlardan yararlanmasına yardımcı olacaktır. Devlet bu hizmetlerin görülmesini özel sektöre devrederek büyük avantajlar elde eder. Bu avantajların en önemlilerinden birisi, devletin eleman çalıştırarak bunlarla uğraşması (sendikalarla muhatap olma) problemi ortadan kalkar. Bir diğer avantaj ise, kontratların bitiminde yeniden teklif verecek firmaların işi alabilmek için fiyat kırmaları ve kaliteyi daha yükseltmeleri gayreti olacaktır. Bu sayede maliyetler düşecek ve işçi ile makina ve teçizat kullanımında etkinlik sağlanacaktır.

g- Kamu Kuruluşlarının Bakım Onarım ve Genişleme Faaliyetlerinin Özel Sektöre Yaptırılması

Özel sektöre devri mümkün olmayan bazı kamu kuruluşlarının bakım onarım ve eğer yapılması planlanıyor ise genişletilmesi faaliyetlerinin özel sektöre yaptırılması mümkündür. Bu sayede mevcut faaliyetlere dokunmadan kamu kesiminin ekonomi içindeki payı azaltılabilir.

Kamu sektöründeki finansman yetersizliği her zaman kendini göstermektedir. Kamu sektöründeki faaliyetlerde genişleme ihtiyacı bu problemin görülmesine yardımcı olur. Bu problemin çözüm yollarından birisi de özel sektörün bu işin içerisine çekilmesidir. Bu genişleme, restorasyon, bakım onarım işlerinin özel sektöre devri kamu sektörünün finansman ihtiyacını giderir.

Özel sektör yatırımlarının beklentisi daima pozitif bir getirdir. Eğer bu yatırımlar devlet garantili, belli bir geri ödemeli olarak özel sektöre yaptırılırsa hazinenin gerçekleştirdiği bir iç borçlanma işleminin bir çeşidinden öteye gidemez ve kamu iç borçlarının baskısını azaltamaz.

Bu yol ile arzulanan, özel sektörün finansman riskinin sisteme katılmasıdır. Özel sektörün risk alması iki sonuç doğurur. Birincisi, özel sektör finansmanı kamu borçlanması değil özel sektör yatırımdır. İkinci sonuç ise kesinlikle ihtiyaç duyulan yenileme, genişleme veya kısmi değişiklik ihtiyacının karşılanmış olmasıdır.

h- Bazı Hizmetlerin O Hizmetlerden Yararlananları Zarara Uğratmadan Satılması

Bazı kamu hizmetlerinden yararlananlar bu hizmetlerin özel sektöre satılmasına büyük ölçüde karşı koyacak bir güce sahip ise, bu grupların gelecekte belirli bir dönem bu hizmetlerden yararlanmaları temin edilerek, bu dönem sonunda özel sektöre devredilmesi uygulaması ile özel sektöre satılması temin edilebilir.

Belediyelere veya devlete ait gayri menkullerin belirli bir müddet için kiracılarının kullanımları temin edilerek özel sektöre satılması bu teknik için verilebilecek iyi bir örnektir.

ı- Kamu Sektörü Hizmetlerine Fiyat Uygulanması

Kamu sektörü hizmetlerine fiyat uygulaması kısmi özelleştirme çeşitlerinden bir tanesidir. Bu yol ile amaçlanan, daha önce bir disiplin altında olmayan hizmetlerin disiplin altına alınmasıdır. Bedava olan mal ve hizmetlere olan talep sınırsızdır ve vergi gelirlerinden finanse edilir. Direkt fiyatlandırma ile bu mal ve hizmetlerin tüketiciye finanse ettirilemeleri, gerçekçi olmayan talepleri ortadan kaldırır. Fazladan üretimi ve arz fazlasını yok eder. Kaynak ısrafını ortadan kaldırır. Ancak bunun yapılmasındaki zorluk, bu mal ve hizmetlerin fiyatlandırılmasına veya mevcut fiyatların arttırılmasına bu mal ve hizmetlerden yararlananlardan daima bir tepkinin gelmesidir.

j- Alternatif Kuruluşların Teşvik Edilmesi

Özel sektörün arzını, bir diğer ifade ile ekonomi içindeki payını arttırmanın bir yoluda, kamu sektörünün hakim olduğu bir mal veya hizmet üretiminde alternatif özel sektör kuruluşlarının devreye sokulması, bu kuruluşların bu piyasalarda üretim yapmalarının teşvik edilmesidir. Bu sahalarda rekabetin artması ve artan rekabet ile birlikte üretimde kalitenin artması kaçınılmaz olacaktır. Zaman içinde özel sektörün üretimde daha fazla pay alması ile devlet, üretimden elini yavaş yavaş çekebilir veya minimum seviyede tutabilir.

Bu da hükümetlerin kaynaklardan tasarruf ederek bu kaynakları daha başka yerlerde kullanmalarına zemin hazırlayabilir. Buna örnek olarak, eğitim sektöründe özel okulların ve üniversitelerin özel sektöre de açılması gösterilebilir.

Daha bir takım diğer tekniklerden bahsetmek mümkündür. Ancak burada önemli olarak görülenlerden bahsedilmiştir.

Kamu hisselerinin el değiştirmesi (devredilmesi) işlemi muhakkak bir satış işlemi gerektirmez. Yukarıda da belirtildiği gibi bazen bu devir işlemi karşılıksız olarak veya karşılıksız sayılabilecek sembolik meblağlarla bir guruba, yönetime ve çalışanlarına yapılabilir. Şirkette büyük ve devamlı zararlar çok büyük borçlar veya çalışanlarla sendikal problemler mevcut olması durumunda bu tür şirketlerin yatırımcıya cazip bir yatırım olması beklenemez. Bu gibi durumlarda devlet, artık bu kuruluş veya kuruluşlardan kurtulmak mecburiyetinde olduğu kanaatine varır ise karşılıksız devir yolu ile özelleştirmeyi tercih edebilir nitekim ülkemizde böyle uygulamalar görülmüştür.

Özelleştirmede bir diğer yol ise işletmenin likit hale getirilerek, makina ve teçhizatları ile arazilerinin isteyenlere satılmasıdır.

V- Örnekler

Bilindiği gibi özelleştirme, yani kamu sektöründeki kuruluşların özel sektöre devri ve kamu sektörünün ekonomiler içindeki payının azaltılmaya çalışılması çabaları, gelişmiş olsun az gelişmiş olsun pek çok ülkede üzerinde önemle durulan bir kavram haline gelmiş olup, farklı iktisadi görüş ve farklı ekonomik yapıya sahip olan ülkelerde de özelleştirme uygulamaları görülmektedir.

Burada yakın bir zamana kadar farklı ekonomik sisteme sahip olan ve doğal olarak farklı ekonomik yapıları olan iki ülkedeki özelleştirme uygulamaları üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

A- MACARİSTAN

Bilindiği gibi Macaristan çok yakın bir zamana kadar Doğu Bloku ülkeleri içinde yer alan, sosyalist ekonomik düşünceyi savunan ve sosyalist ekonomi kurallarının geçerli olduğu bir ülke konumunda idi. Doğru bloku dağıldıktan sonra Macaristan farklı bir ekonomik düşünce ile serbest piyasa modeli uygulamasına geçiş dönemine girmiştir. Rekabetin artırılabilmesi için, özel sektörün güçlendirilmesi ve toplam ekonomi içindeki payının yükseltilmesi yönünde politikalar uygulamayı hedeflemiştir. Bu hedefe ulaşmak için ise özelleştirmeyi, çok önemli bir araç olarak kullanmıştır ve halen kullanmaktadır.

Özelleştirme pek çok Orta Doğu Avrupa ülkesinde olduğu gibi Macaristanda getiğimiz yıllarda ekonomik politikalarının temel aracı olmuştur. Sosyalist düşüncenin etkisinden uzaklaşan Doğu Avrupa ülkeleri farklı coğrafi özellikler gösterebilir bile ekonomilerini kamunun elinden kurtarabildikleri ölçüde bir diğer ifade ile özel sektörün toplam ekonomi içindeki payını arttırdıkları ölçüde üretimlerinde çok büyük gelişmeler göstermişlerdir.

1980'li yılların başlarında başlatılan piyasa ekonomisine geçiş reformlarını tarım sektöründeki küçük ölçekli işletmelerin önemli sayılabilecek meblağlardaki özelleştirilmesi hareketi takip etmiştir. Bu durum 1989-1992 yılları arasında, resmi devlet politikası haline gelen büyük ölçekli işletmelerinde özelleştirilme kapsamına alınması amacının başarılı olmasında büyük katkıları olmuştur. Bu sayede özel sektörün gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payı 1988 yılında %31'den %44'e ulaşmıştır.

Kendine özgü bir özelleştirme metodu uygulayan Macaristanın özelleştirme programını daha yakından görebilmek için bu ülkenin çevresi, ekonomik reformları ve hükümetlerinin bu probleme yaklaşım tarzına kısaca bir göz atmakta yarar vardır.

Macaristanın özelleştirme programının temel özelliklerini şöylece özetlemek mümkündür.

Nisbeten Yüksek Gayri Safi Yurtiçi Hasıla:

Orta Avrupa'da bulunan ve daha önceki sosyalist ekonomiler arasında en gelişmiş ekonomilerden birisidir. 1992 yılında kişi başına düşen milli gelir 3.300 dolardır ve kısa sürede hedeflenen rakam, kişi başına düşen milli gelir rakamının 5000 dolar civarında gerçekleşmesi idi. Bu durum başlangıç olarak teknoloji ve sermaye yatırımları için oldukça önemli ve avantajlı bir ortamın yaratılmasını sağlamakta, aynı zamanda sağlıklı ve kalıcı yabancı sermaye akımlarına iyi bir çevre oluşturmaktadır.

Ekonomik Reformlar:

Macaristan II.Dünya savaşını müteakiben, piyasa ekonomisinin temel kuramlarının yerleştirilmesi ve geliştirilmesi yönünde oldukça önemli mesafeleri zaten katetmiş idi. 1980-90 yıllarındaki politik değişiklik ile yol alınmış olan bu mesafe daha da geliştirilerek hukuki ve kurumsal gelişmelerle batı toplumu ile daha erken bir entegrasyonun oluşumuna zemin hazırlanmıştır. 1991 yılında Avrupa Birliği ile yapılan serbest ticaret anlaşması yabancı yatırımcıların yatırımlarını Macaristana yönlendirmeleri için aynı zamanda bir siyasi güvence olmuştur.

Güçlü Bünyesel Yapı:

Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri gözönüne alındığında, Macaristanda oldukça yerleşik ve istikarlı bir demokrasi ile güçlü bir orta sınıfın mevcudiyeti göze çarpmaktadır. Bu da hükümetlere, bazı ülkelerde oldukça yaygın

görülebilen, kamu aktiflerinin parasal bir karşılık alınmaksızın devredilmesi seçeneğinden kaçınmasını, yani bir bedel karşılığı devredilmesi seçeneğini mümkün kılmaktadır.

Macaristan'da hükümetler bu güçlü bünyesel yapı sayesinde kendi deyimleri ile "Alman Usulü Özelleştirme" diye adlandırdıkları özelleştirme programını uygulamaktadırlar. Alman usulü özelleştirme ile kastedilen: temel üretken aktiflerin yatırımcılara piyasa fiyatları ile satılmasıdır. Buna ilave olarak, bu tür aktifleri satın alacak şirket veya yatırımcıların mali performansları gözönüne alınarak, özelleştirilecek şirketlerin faaliyetlerini daha da geliştirmeleri ümit edilen yatırımcılara, kuruluşlara, satılması tercih edilmektedir. Bu temel amaç veri olarak alınınca, ileri teknolojiye ve know-how'a yatırım yapan yabancı yatırımcılar, potansiyel satın alıcı olarak Macaristanda ekonomik yapının daha da güvenmesinde önemli bir rol üstlenmişlerdir.

Desentralize Ekonomi:

Bu ülkenin uzun süren ekonomik reform gayretleri sonucu kamunun küçük ve orta ölçekli işletmeler üzerindeki kontrolü oldukça kayda değer bir ölçüde azaltılmıştır. Bu gayeler sayesinde özel sektörün, gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payı yükseltilebilmiştir. Bu da sonuç olarak gözönüne sermektedir ki: Macaristanın ve diğer bazı orta ve doğu Avrupa ülkelerinin, küçük ve orta ölçekli işletmelerinin özelleştirilmesi programlarına yeterli önemi vermeleri gerekmektedir.

Yeni Yatırımlar:

Macaristanın özel sektörünün gelişmesindeki en önemli özellik, mevcut yatırımların yansısı büyük ölçüde yeni projelere yapılan yerli ve yabancı yatırımlardır. Bu özel öneme haiz yeni yatırımlar, Macaristandaki mevcut yerli ve yabancı özel sektör yatırımlarının hemen hemen yarısına yakındır. Bu yatırımları yapan firmalar genelde dünya çapında üne sahip General Motors, Suzuki, Ford, Philips v.s. gibi firmalardır.

Bu yeni yatırımlardaki önemli derecedeki artış, muhtemelen Macaristandaki oldukça gelişmiş sayılabilecek piyasa ekonomisinin bir yansımasıdır. Bu gelişmenin bir diğer yansımasıda, başlangıçta oldukça küçük birer şirket olarak iş hayatına başlayan bazı şirketlerin bu günlerde oldukça büyük birer şirket haline gelmeleridir.

Çeşitli Teknikler:

Hükümetler temel özelleştirme felsefelerine sıkıca bağlı olmalarına rağmen çeşitli değişik ilave özelleştirme teknikleri ile bu felsefeye esneklik kazandırmışlardır. Bu tekniklerden bazıları şunlardır.

-700 orta ölçekli şirketin satışı için, satışı yapacak, aracı kuruluşlarla, satış yapabilmeleri hususunda anlaşılmıştır.

-Yerli yatırımcıların iştiraklerinin, katılımlarının artırılabilmesi için çeşitli kredi ve leasing kolaylıkları getirilmiştir.

-Bazı hizmetlerin (ikram servisleri ve bazı perakende satış hizmetleri gibi) satışa arzedilmesi kararlaştırılmıştır.

-Komünist rejim tarafından devletleştirilen bir kısım mal-mülkün sınırlı bir şekilde eski sahiplerine iadesi uygulamasına gidilmiştir.

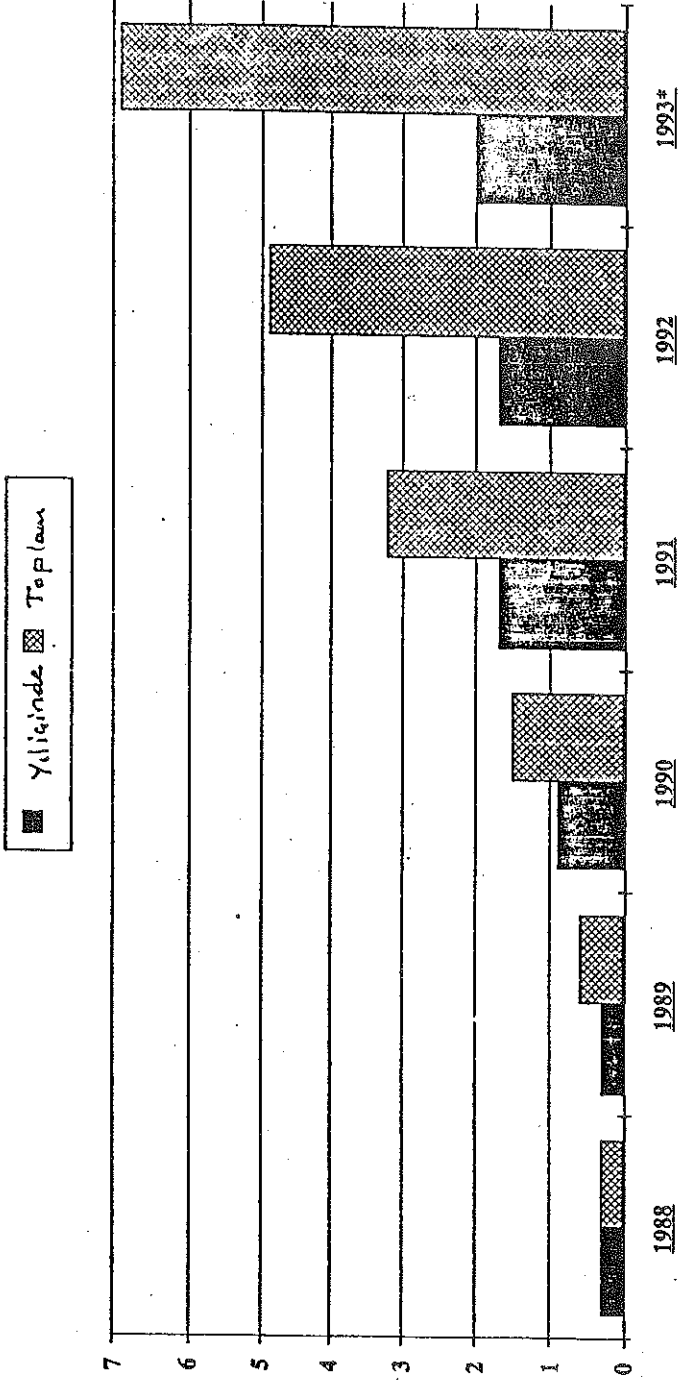
-Tanınmış bir takım büyük şirketlerin hisseleri özelleştirme uygulaması çerçevesinde Budapeşte Menkul Kıymetler borsasında satılmasına başlanmıştır.

Büyük Meblağda Yabancı Yatırım:

Yukarıda belirtilen politikalar ve mevcut şartların birleşimi Orta Doğu Avrupa ülkeleri ile paralellik göstermeyen değişik sonuçların (bu ülkelerden farklı sonuçlar) ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 1992 yılının sonuna kadar 4.9 milyar dolarlık yabancı sermaye Macaristandaki 15.000 şirkete yatırım yapmıştır. Bu toplam yabancı sermayenin büyük bir kısmı 1980-1992 yılları arasında Macaristana gelmiştir. Bu miktar toplam özel sektör yatırımlarının %80-90'ını oluşturmuştur. Yabancı yatırımların büyük bir kısmı küçük ölçekli işletmelere yapılmasına rağmen 20 milyon dolardan daha büyük yatırım olarak 70 dolayında proje mevcuttur. 1992-1996 yılları arasındaki yabancı sermaye yatırımları ise yaklaşık 6 milyar dolar civarındadır.

Tablo 2: Macaristan'a Yapılan Direkt Yabancı Yatırımlar

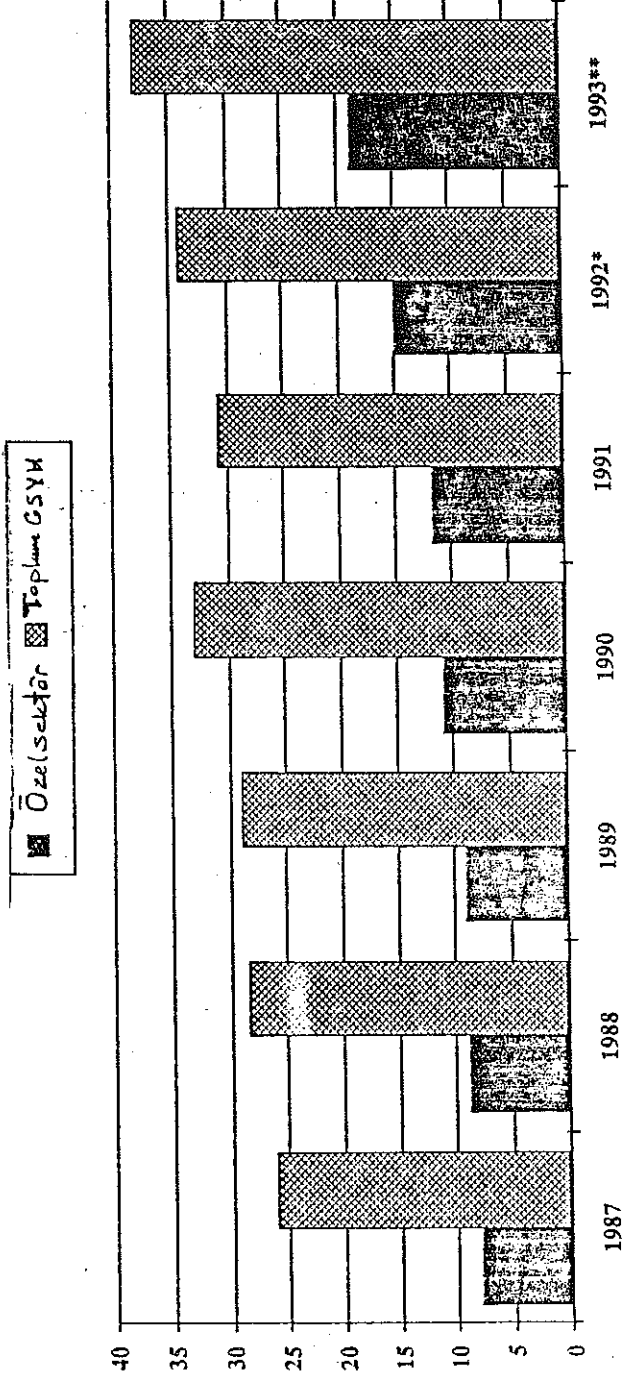
Not: Milyar dolar ; * Tahmin



Kaynak: GS First Boston, Economic Research April, 1993.

Tablo 3: Macaristan'da Özel Sektörün Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya Katkısı

Not: Milyar dolar ; * Beklenen. **Tahmin



Kaynak: CS First Boston, Economic Research April, 1993.

Oldukça başarılı sayılabilecek özelleştirme uygulaması sonucu özel sektörün gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payı %50'yi aşmıştır. 1980'li yılların sonlarına kadar kamu sektörünün ekonomi içindeki payı % 95 dolaylarında iken, bugün bu pay %50'ler civarına gerilemiştir.

Macaristandaki Özelleştirme İşleminin Değerlendirilmesi

Kırk yıl boyunca sosyalist rejim ile yönetilen Macaristan, diğer gelişmiş Avrupa ülkeleri ile mukayese edildiğinde ekonomik olarak oldukça geri kalmış bir durumda idi. Sosyalist rejim ülkenin ekonomik ve sosyal dinamizmini etkinliğin sağlamadığı bir üretim tarzı ile, devlet iç ve dış borçlarının oldukça kabarık ve enflasyonun çok yüksek olduğu bir ortamda finansal istikrarsızlıklar içerisinde harcamış bitirmiş idi. Bütün bunlar sonucunda Macaristanda özelleştirmeden beklenenler oldukça fazla idi.

Özelleştirmeden Beklenenler,

- I- Özel teşebbüs aracılığıyla faktör verimliliğinin geliştirilmesi
- II- Rekabetin geliştirilerek dengeli, mal ve hizmet piyasalarının kurulmasını sağlamak.
- III- Büyük ölçekte sermaye ithalini sağlayarak gelişmenin finansmanını sağlamak, istihdam seviyesini koruyarak üretimde büyük artışlar (patlamalar) temin etmek
- IV- Gelişmiş batı ülkelerinin teknolojisini ve batı tarzı üretim, yönetim ve pazarlama tekniklerini (know-how) ithal etmek.
- V- İhracat kapasitesini ve sermaye hareketlerini arttırarak dış ödemeler dengesinde bir gelişme, iyileştirme sağlamak.
- VI- Özelleştirme sonucu elde edilecek geliri, kısmen ekonominin yeniden yapılandırılmasının finansmanında, kısmen de hükümetlerin üzerinde kambur gibi duran devlet borçlarının azaltılmasında kullanmak.

Macaristanın özelleştirme geçmişi oldukça kısa olmasına rağmen başlangıç olarak yukarıda belirtilen beklentiler doğrultusunda oldukça olumlu gelişmeler gözlenmiştir. Bu gelişmeler en belirgin bir şekilde yurtiçi üretimde ve ödemeler dengesinde görülmektedir. COMECON'dan ayrıldıktan sonra %18-20

dolayında düşüş gösteren gayrisafi yurtiçi hasıla, 1991 ve 1992 yıllarında artış göstererek 1991'de %12'ye ve 1992'de %3,5'e gerilemiştir ve bu düşüş 1993'te durmuştur. Bu dönemde büyük ölçekli işletmelerin özelleştirilmesi sonucu kamu sektörünün ekonomi içindeki payı süratle azalmıştır. Bunun sonucu olarak özel sektörün toplam üretim içindeki payı artarak %50'ler seviyesine ulaşmıştır.

Son yıllarda özelleştirme çalışmaları sonucunda Macaristan dış den- gelerinde gözle görülebilir çok büyük düzelmeler gözlemlenmiştir. Son yıllarda- ki cari hesaplardaki düzelve ödemeler dengesinde 1992 yılının ilk 11 ayında 500 milyon dolarlık bir fazlanın oluşmasını temin etmiştir. Bu rakam da ihracatta yıl- lık yaklaşık %3'lük bir artışa tekabül etmektedir.

Hizmet ticaretinde, özellikle turizmde büyük gelişmeler gözlenmektedir. Sermaye hesaplarında, büyük meblağlarda direkt sermaye girişlerinden dolayı (1992 yılında 1.7 milyar dolar) uzun dönemli fazlalar (surplus) görülmektedir. Bu durum ülkenin reel dış borçlarının hızla azalmasına yardımcı olmaktadır. 1990 yılında en yüksek seviyesinde 15.9 milyar dolar olan dış borç yükü 1992 yılında 13.2 milyar dolar dolayına gerilemiştir.

Daha önce de belirtildiği gibi, ülke içindeki yaklaşık 15.000 civarındaki küçük ve orta ölçekli şirkete yapılan direkt yabancı yatırımlar 1992'ye kadar 5 milyar dolara çok yaklaşmıştır. Bu durum da Macaristan iş hayatının toplam üretken aktiflerinin %10'u anlamına gelmektedir. Bu da ülke ekonomisinin geleneksel yapısından sıyrılıp, modernize olmasına oldukça önemli sayılabilecek bir katkı sağlamıştır. Ayriyeten, bu tutar, bütün Orta Doğu Avrupa ülkelerine yapılan batı kökenli sermaye akışının %60'ını teşkil etmektedir. Tabiki bu oran hiçte küçümsenemeyecek bir orandadır.

Özelleştirmenin rekabet ile mal ve hizmet piyasalarının gelişmesi üzer- ine de olumlu etkileri görülmektedir. Sosyalist rejim hüküm sürerken oluşan tekeller kırılmış olup had safhada merkezileşmiş olan ekonomi, daha serbest hale gelmiştir. Daha önce sadece 2000-2400 civarında devlete ait şirketle, toplam olarak 5000 dolayında kuruluşla üretim yapan Macaristan ekonomisi, 1992 yılı sonunda 68000 dolayında şirket ve 600.000 dalayında şahıs kuruluşlarıyla ekonomik faaliyetlerini sürdürür hale gelmiştir. Resmî araştırmalara göre, faktör verimliliği özel sektörde, kamu sektörüne nazaran %20-25 oranında daha yük- sektir.

Hükümetler bu özelleştirme gayretleri sonucu doğal olarak parasal bir gelir de elde etmektedir. Bunun tutar olarak en önemlisi, 1991 yılında gerçek- leşen 30 milyar Macaristan.lirasıdır. Bu tutar 1992 yılında 72 milyar Macaristan lirası olarak gerçekleşmiştir. Ancak bu meblağlar Macaristan Özelleştirme İdare- si (SPA)'nın yaptığı satışların karşılığının sadece yarısı kadardır.

Yukarıda özetlenmeye çalışılan bütün bu olumlu özelliklerin yanında, özelleştirmenin kısa vadede bazı olumsuz veya diğer olumlu etkilerine nazaran

daha az olumlu sayılabilecek bir özelliğinden de söz etmek gerekecektir. Bu özellik özelleştirmenin istihdam hacmi üzerine etkisidir. Macaristan örneğinde de bu durum görülmüştür. 1993 yılı Ocak ayına kadar işsizlik %13.3'e yükselmiştir. Bu oran sosyalist rejim zamanında hiç karşılaşılmayan bir oran olarak gerçekleşmiştir. Özel yatırımcılar, emek-yoğun teknolojiyi daha az kullandıklarından bu sonuç ortaya çıkmıştır. Bununla beraber bütün ülke istihdam hacminin %36'sını elinde bulunduran özel sektör, yeni iş alanlarının oluşması için büyük ölçüde yeni fırsatlar tanımaktadır. İlaveten, özelleştirme sonucu elde edilen gelirle son üç yılda 300.000 kişiye yeni iş yaratılmasının finansmanı sağlanmıştır.

B- İNGİLTERE

Özelleştirme uygulamaları ile ilgili olarak üzerinde durulacak ikinci örnek ülke İngiltere, ilk örnek Macaristan ile ekonomik anlamda yapısal farklılıklar gösterirler.

İngiltere, piyasa ekonomisinin en gelişmiş anlamda uygulandığı ülkelerden bir tanesidir. Bazı konjoktürel dalgalanmalar sonucu ortaya çıkan ekonomik rahatsızlıklar dışında, kronikleşmiş, uzun vadeli ve kalıcı ekonomik rahatsızlıkların pek görülmediği, kişi başına düşen millî gelirin oldukça yüksek yaratılan millî gelirin paylaşımının oldukça adil, enflasyon hızının düşük, kamu sektörünün toplam ekonomi içindeki payının düşük olduğu, sanayileşmiş ve ekonomisi dünya ekonomileri arasında en üst sıralarda yer bulan bir ekonomidir. Diğer gelişmiş ülkelerle mukayese edilebilecek en önemli ekonomik rahatsızlık bu ülkelere oranla çok yükseklerde seyreden işsizlik oranıdır.

İlk olarak 1979'da özelleştirme faaliyetlerine ciddi bir şekilde başlanmış olup, 1990 yılına kadar 30.4 milyar pound (İngiliz Sterlini) gelir elde edilmiştir. Elde edilen gelir aşağıdaki tabloda daha detaylı olarak görülmektedir.

Tablo. 4: İngilteredeki Özelleştirme Programı

Yıllar	Gelirler (1988 milyar)	Özelleştirilen Şirketler
1979	0,7	B.P.(I.Aşama)
80	0,6	Ferranti
81	0,7	British Aerospace (I.Aşama) B.P. (II.Aşama) Cable & Wireless (I. Aşama)
82	0,6	Britoil (I. Aşama) National Freight

83	1,4	B.P. (III. Aşama) Cable & Wireless (II. Aşama)
84	2,5	British Telecom Jaguar Enterprise oil
85	2,9	British Aerospace (II. Aşama) Britoil (II. Aşama) Cable & Wireless (III. Aşama)
86	4,7	British Gas National Bus
87	5,1	British Airports British Airways B.P. (IV. Aşama) Rolls-Royce
88	6,5	British Steel Rover Group
89	4,7	Water Supply
90	5,2	12 Elec. Cos
91	5,0	Scottish Power/Hydro-elektrik National Power/Powergen (%60)

Kaynak: Central Statistical Office Economics-David Beg g.Stanley
Fischer, Rudiger Dornbusch.

Tabloda görülen şirketler özelleştirilirken genel olarak iki teknikten yararlanılmıştır. Her bir şirket özelleştirilirken, ya bu metoddan birisi veya ikisi birden kullanılmıştır. Bu metodlar, teklif almak suretiyle satış veya sabit fiyatlarla satış metodlarıdır. Her iki metodun uygulanması esnasında da bazı güçlüklerle karşılaşılır. Teklif almak suretiyle yapılacak satışta, farklı fiyatlardan farklı hacimlerde satınalma teklifinin gelmesi kaçınılmazdır. Miktar olarak da yapılması düşünülen satış miktarının (satış hacminin) altında veya üzerinde satınalma teklifleri gelebilir. Her iki durumda da satış fiyatının belirlenebilmesi ve bu tekliflerin değerlendirilmesi karar vericilerin işini oldukça güçleştirir.

Özelleştirilecek kamu kuruluşunun piyasa değerinin ve piyasa fiyatının önceden belirlenmeside oldukça zordur. Eğer mukayese yapabileceğiniz başka bir ya birkaç benzer faaliyette bulunan özel sektör şirketi yok ise fiyat belirlenmesi daha da güçleşir. Çünkü fiyat belirlerken yapmanız gereken saptamalara belirlemelere ışık tutacak bilgiler çok azdır.

Tablo 5: Hisselerin Halka Arz Fiyatı İle Borsadaki İlk İşlem Fiyatları ve Aradaki Fark

Şirket	Arz Fiyatı (Pence)	Borsadaki İlk İşlem Fiyatı (Pence)	Kazanç %	Dividant Kazancı (%)
British Gas	50	62.5	25	-
B.T.	50	95	86	-
SU				
Anglian	100	140	40	8.51
Northumbrian	100	168	68	8.91
North West	100	142	42	8.73
Severn Trent	100	135	35	8.25
Southern	100	141	41	8.35
South West	100	143	43	9.68
Thames	100	140	40	8.10
Welsh	100	138	38	9.31
Wessex	100	148	48	8.45
Yorkshire	100	143	43	8.57
Elektrik				
Eastern	100	147	47	8.03
East Midlands	100	164	64	8.36
London	100	151	51	8.28
Midlland	100	157	57	8.36
Northern	100	155	55	9.03
Norweb	100	153	53	8.68
Manweb	100	176	76	8.89
Southern	100	153	53	8.03
South Wales	100	163	63	8.87
South West	100	158	58	8.44
York Shire	100	170	70	8.58
National Power/ Powergen	100	119-126	19/26	-
Scotttish Power/ Hydro-electric	100	120	20	-

Kaynak: Privatization and regulation. Jackson, P.M., Pice, Catherine M. 1987

Kaynak: Privatization and regulation, Jackson, P.M., Pice, Catherine M. 1987

Tablo 6: Hisselerin Halka Arz Fiyatı İle Borsadaki İlk İşlem Fiyatları, Aradaki Fark ve Değer Farkı

Şirket	Arz Fiyatı (Pence)	Borsadaki İlk İşlem Fiyatı (Pence)	Değer Farkı (milyon)
BT	50	95	1.340
Cable and Wireless	142	190	47
British Aerospace	150	171	21
Jaguar	165	179	25
Enterprise Oil	100	100	0
Britoil	100	81	-50

Kaynak: G. Yarrow, Privatisation in Theory and Practice Economic Policy 1985

Yukarıdaki tablolarda da görüldüğü gibi, şirketlerin halka arz fiyatları ile menkul kıymet borsalarındaki ilk işlem fiyatları arasında çok büyük farklar vardır. Bu da özelleştirilecek şirketin piyasa fiyatının önceden belirlenmesinin zorluğunu kanıtlamaktadır.

Dolayısıyla Teklif almak suretiyle satış daha akılcı gibi gözükmektedir. Ancak burada da küçük yatırımcıların katılımlarının sağlanması arzulan düzeyde olmayabilir. Bu ise İngiltere'deki özelleştirmenin temel amaçlarından birisinden kısmi sapma anlamına gelir. Ayrıyeten, bazı büyük gurupların büyük çapta alımlar yaparak çok kısa sürede, bunları borsada satıp, büyük kârlar elde etmeleri sonucunu doğurabilir. Bu bazı guruplara haksız kazanç sağlamak olarak da addedilebilir.

Tablo 5 incelendiğinde göze batan bir diğer husus ise, özelleştirilen şirketlerin büyük bir çoğunluğunun temettü (dividant) vermesi ve bu temettü oranlarının İngiliz ekonomisi gözönüne alındığında oldukça tatminkar gözükmesidir. Çünkü, İngiltere de bankaların uyguladığı vadeli mevduat faizi oranı yıllık %6-8 arasındadır. Bundan dolayı bu şirketlerin hisselerini satın alan yatırımcıların elde edeceği %9.68'lere varan temettü kazancı cazip bir orandır.

VI- ÖZELLEŞTİRME ve REKABET POLİTİKASI

Özelleştirme hedefinin arkasındaki ortak kanı, kamu sektöründeki kuruluşların özel sektöre devredilmesi sonucu, bu kuruluşların serbest piyasa

kurallarına göre faaliyetlerine devam etmek zorunda kalacakları, ve de buna bağlı olarak bu kuruluşların faaliyetlerinde etkinliğin sağlanması yönünde bir çaba içine girecekleri yönündedir.

- Özelleştirme ve Etkinlik

Benzer faaliyette bulunan kuruluşlarda mukayese yapıldığında ortaya çıkan sonuç; özel sektörde üretim yapan kuruluşun, kamu sektöründe üretim yapan kuruluşa nazaran, daha etkin bir şekilde, daha düşük maliyetle üretim yaptığıdır. Yapılan akademik çalışmalar, kamu kuruluşlarının, yapılacak benzer veya aynı iş için, daha fazla işgücü kullanma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu durum da bu kuruluşların kapitali ile makine ve teçhizatını daha düşük bir etkinlik düzeyinde kullandığı anlamına gelmektedir.

Özel sektördeki daha düşük maliyetli üretim ise, hem işçilerin, hemde makine ve teçhizatın daha etkin bir şekilde kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlarda; aynı işkolunda çalışan kuruluşlardan özel sektör kuruluşlarında aynı iş için daha az işçi istihdam edilmekte ve istihdam edilen işçilerden elde edilen saat başına verim özel sektör çalışanından daha yüksek olmaktadır. Kâr etme arzusu ve rekabet disiplini özel sektör şirketlerinin kamu sektörü şirketlerinden daha etkin bir şekilde çalışması gereğini ve gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bir özel şirket rekabette başarılı olamaz ise iflasa kadar gidebilir. halbuki kamu kuruluşlarında ise bu durum nadiren söz konusu olabilir. Bu baskı özel sektör kuruluşlarında her zaman etkinliğin en üst seviyede gerçekleştirilmesini mecburi kılar. Firmalar yeni tekniklere ve uygulamalara ayak uydurmak zorundadırlar. Aksi taktirde rakiplerinin gerisinde kalırlar, rakiplerine büyük bir avantaj sağlamış olurlar. kamu sektöründe ise bu çeşit zorunluluklar yaşanmaz Bundan dolayı kamu sektöründe etkinliğin en üst düzeyde gerçekleşmesini beklemek aşırı derecede iyimserlik olur.

Ancak, kamu sektörü kuruluşlarının kuvvetli bir iç ve uluslararası rekabetle karşılaşması veya monopolistik bir durumda olması hallerinde bu kuruluşlarda etkinliğin sağlanması konusunda farklılıklar yaratabilir. İç ve dış rekabetin olduğu piyasalarda üretim yapan kamu kuruluşlarında etkinlik büyük bir olasılık ile tekel durumunda olan bir kamu kuruluşuna nazaran daha yüksektir. Zaten uygulamada açıkça görülen durum, özelleştirmede, gelişmiş yada gelişmekte olan ülkelerde olsun, iç ve dış rekabete açık olan kamu kuruluşlarının daha çabuk ve daha kolay özelleştirildiğidir.

Yukarıda da belirtildiği gibi iç ve dış rekabete açık olan kamu şirketlerindeki etkinliğin, tekelci kamu şirketlerine nazaran daha yüksek olması, tekel durumunda olan şirketlerin özelleştirilmesi halinde elde edilebilecek daha yüksek etkinlik anlamında gelebilir. Zira daha düşük bir etkinlik düzeyinde üretim

yapan bu kuruluşlar özelleştirme sonucu-Politik müdahalelerin azalması, mülkiyet haklarındaki değişiklikler ve etkili finansal yönetim sayesinde-üretimlerinde etkinlik düzeylerini arttırabileceklerdir. Doğal olarak bu tür şirketlerin özelleştirilmeleri durumunda genellikle devlet kontrolünü sürdürmekte bazı düzenleyici tedbirler alabilmektedir. Bazen de bu düzenleyici tedbirleri alacak kurumları oluşturmaktadır.

- Politik Müdahalelerin Azaltılması

Kamu teşebbüslerinde yöneticilere dışardan politik müdahalelerin olduğu apaçık bilinmektedir. Bu durumda kamu şirketlerinde çalışan yöneticilerin tam bağımsız karar vermeleri hemen hemen mümkün değildir. Bundan dolayı bu şirketlerin özelleştirilmeleri yönetsel karar almaların kalitesinin yükselmesine yardımcı olacaktır. Politik müdahalelerin geçmişine bakıldığında ortaya oldukça kötü sonuçlar çıkmaktadır. Ancak, yukarıda da ifade edildiği gibi bazı şirketler özelleştirilseler bile hükümetler bu şirketlerin kontrolünü ellerinde tutmak istemektedirler. Fakat burada politikacıların karşısına iki kısıtlayıcı etken çıkmaktadır.

Bunlardan birinci kısıtlayıcı etken, özelleştirme sonucu ortaya çıkacak düzenleyici çerçevedir. Düzenleyici kurum aracılığıyla ortaya çıkacak düzenleme fonksiyonu, sadece rekabet ortamını sağlamakla kalmayıp, etkinliğin sağlanmasını engelleyen diğer faktörleride ortadan kaldıracak düzenlemeleri yapacaktır. Pek tabii olarak bu düzenleme, politikacıların müdahalelerinden sakınmayı da kapsayacaktır. bunun başarılabilmesi için bu düzenleyici kurumların yeterli derecede bağımsız çalışabilecek şekilde oluşturulmaları şarttır.

İkinci kısıtlayıcı etken ise, hissedarların özel şahıslar olması, bir diğer ifade ile bu kuruluşların hisselerinin özel kişilerin elinde olmasıdır. Bu kişiler şirketin yönetim ve performansını takip ve kontrol etme hakkına sahiptirler. Bu durumda politikacılar şirketin performansını olumsuz yönde etkileyecek bir müdahalede bulunamazlar.

- Mülkiyet Haklarındaki Değişiklikler

Genelde kabul gören görüş; mülkiyetteki (sahiplikteki) değişiklik, mülkiyet haklarının yapısını etkilediği şeklindedir ve mevcut bürokratik başarısızlıkların ortadan kaldırılmasına yardımcı olur. Hisselerin el değiştirmesinin (devredilmesinin) mümkün olduğunun bilincinde olan hissedarlar bir takım menfaat temin edici tedbirler alırlar-örneğin kârdan pay alma (temettü dağıtımı) gibi.- Bu da yönetimi daha etkin çalışmaya zorlar. Hissedarların bu konularda hükümetlerden daha hassas olacağı belgindir. Çünkü hissedarlar, bu şirketlerin

iyi veya kötü yönetilmeleri sonucu ortaya çıkacak fayda veya maliyetlerden direkt olarak etkileneceklerdir. Ayriyeten özel yöneticilerin iyi bir performans göstermeleri halinde mükafatlandırılacakları, tersine bir durumda yani kârlarda bir düşüş veya zarar sözkonusu olması halinde işlerini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalacaklarının bilincinde oldukları açıktır. Kamu yöneticileri için ise bu tarz bir katılığa olan bir durum sözkonusu değildir. Yani şirketler kötü performans gösterebilirler bile, yöneticilerin işlerini kaybetme kaygısı pek mevcut değildir.

- Daha Etkin Finansal Yönetim

Özelleştirme durumunda şirketler hükümetten direkt finansal destek alımını terketmek zorunda kalacaktır. böylece finansal ihtiyaçlarını karşılamak için özel sermaye piyasalarından yararlanacak dolayısıyla özel sermaye piyasalarının disiplinine ve bir çeşit kontrolüne maruz kalacaklardır. Bu durum özelleştirilen şirketlerin finansal açıdan daha etkin çalışmasını zorunlu hale getirecektir. Finansal kaynakların etkin bir şekilde kullanılmaması kötü bir performans ortaya çıkaracak, bu sonuç ortakların tepkilerine neden olacaktır. Yukarıda yapılmaya çalışılan açıklamalar ışığında özelleştirme sonrası etkinliğin mutlaka çok yüksek oranda gerçekleşeceği kesin olarak ortaya çıkmayabilir. Ancak etkinlikte bazı gelişmeler elde edileceği muhtemeldir.

VII- ÖZELLEŞTİRME VE LIBERALLEŞME

Şirketlerin el değiştirmesi sonucu üretimde etkinliğin artırılması yönünde bazı olumlu gelişmeler sağlanabilir. Ancak bu durumda dağıtımda da etkinliğin sağlanması yönünde bir beklenti içinde olmak için hiç bir sebep yoktur. Dağıtımda etkinlik sahiplikten çok piyasanın yapısının bir fonksiyonudur. Rekabetin olmadığı bir ortamda özelleştirme sonucu dağıtımda etkinliğin sağlanabilmesi için, özelleştirme ile birlikte, piyasadaki kısıtlamaları ortadan kaldıran bir liberalleşmenin beraber yürütülmesi gerekir. liberalleşmenin özelleştirme olmadan başarılı bir şekilde yürütülemeyeceği konusunda tartışmalar oldukça yaygındır. Hükümet kaynaklarını arkasına alan kamu kuruluşları pratikte, piyasaya yeni girecekler için caydırıcı bir özellik taşırlar. Örneğin arzulanırları taktirde fiyatları, maliyetlerine çok yakın hatta maliyetlerinin altında tutabilirler. Böylece piyasaya hakim olarak, yeni girişleri engelleyebilirler. Onun için liberalleşme özelleştirme ile birlikte rekabeti artırıcı gerekli düzenlemeleride beraber yaparak gerçekleştirilebilir. Özelleştirme yapılmadan da liberalleşme yürütülebilir, ancak etkinlikte sağlanacak artış sonucu elde edilecek getirilerin maksimize edilebilmesi için liberalleşme ve özelleştirmenin (gerekli

düzenlemeler ile birlikte) beraber yürütülmesi gereklidir.

- Rekabet ve Etkinlik

Günümüzde yapılan tartışmalar, özelleştirme sonrası ortaya çıkan etkinlikteki artışların, bu şirketlerin sahiplerinin değişmesinden ziyade rekabetteki artıştan kaynaklandığı yönündedir. Özelleştirme vasıtasıyla yaratılan etkinlik artışı, piyasada ortaya çıkan rekabet artışı ile sınırlıdır. Piyasada rekabeti sınırlayan temel üç faktör şunlardır:

Birinci olarak, genelde kamu teşebbüsleri kendi mevcudiyetlerini piyasadaki yetersizliklere borçludurlar. Onun için piyasanın rekabete açılması pek bir şey kazandırmayabilir, hatta tersine olarak üretim düşüşüne sebep olabilir. Örneğin tabi tekel durumunda olan bir kamu teşebbüsünün rekabete açılması-serbest piyasa oluşturmaya çalışılması-rekabeti oluşturmaz, piyasaya yeni girişleri cezbetmeyebilir. Bu durumda yapılacak bir özelleştirme tekelci istismarı daha da arttırabilir.

İkinci kısıt, kamu teşebbüslerinin bazılarının sosyal, ticari amaçlı olmayan ve devlet tarafından sübvansede edilen teşebbüsler olmasıdır. Özel sektör kuruluşları kârlı olan alanlara yöneldikleri için bu alanlara ilgi duymayacakları açıktır.

Rekabeti sınırlayan üçüncü faktör ise, etkin düzenleyici kurulların tahsisindeki zorluktur. Liberalleşme, rekabeti kısıtlayan engellerin ortadan kaldırılması sonucunu doğuracaktır. Ancak bu engellerin ortadan kaldırılması mutlaka rekabetteki artışı sağlayacaktır anlamına gelmeyebilir.

VIII- ÖZELLEŞTİRMENİN MALİ ETKİLERİ

Pekçok ülkede özelleştirmeden bahsedilince akla ilk gelen şey özelleştirme sayesinde hükümet veya kamu sektörünün açıklarının azaltılmasıdır. Bununla beraber, özelleştirmenin mali etkileri, bir şirketin satılması işlemi veya devamlı zarar eden bir kuruluşun zararlarının sübvansede edilmesinden kurtulmak kadar açık ve berrak değildir.

Hükümetlerin özelleştirme yaparken seçeceği yol, örneğin, hükümetlerin daha önce devlet için kullandıkları sabit aktifleri satması halinde-toprak, maden işletme hakları v.s. gibi veya şirketin bütün haklarını hisseler şeklinde kısmen veyahutta tamamen satması durumunda elde edilecek mali imkan, kayıtlara sermaye getirisi veya, borçların geriye ödenmesi (tahsili) şeklinde geçirilebilir. Bütçeler, toplam harcamalar ve toplam gelirleri gösterdiğine göre bütçelerde herhangi bir değişiklik olmadığını varsayarsak, herhangi bir aktif satışı yapılması halinde buradan elde edilecek gelir toplam bütçe açığında aynı miktarda bir

düşüşe azalmaya sebebiyet verecektir. Kâr eden kuruluşların, kârları bütçeye transfer edildikten sonra satış işlemleri gerçekleştirilirse bu kâr transferi dolayısıyla bütçe açıklarında bir azalma gerçekleşebilir.

Genellikle, kamu aktifleri satılırken taksitli satışlar pek uygulamada görülmemektedir. Yani satışlar tek ödemeli olarak yapılmaktadır. Bu durumda satış işlemi sonucunda anlaşılan süre içinde devlet satış karşılığını tahsil etmektedir. Bir diğer ifade ile bu satış sonucu, bütçe açıklarına olacak etki sadece satış yapılırken bir defaya mahsus olarak görülür. Devletin mali durumu faaliyetleri için yol göstericidir. Eğer hükümetlerin bütçe açıkları mevcut ise bunları karşılayabilmek için borçlanmak mecburiyetindedirler. Bu borçlanmanın şekli ise (iç borçlanma veya dış borçlanma) devletin çeşitli hesaplarını etkiler. Hükümetlerin dış borçlanmayı tercih etmesi durumunda dış ödemeler bilançosu etkilenir.

Sürekli zarar eden kamu şirketlerini bir kenara bırakırsak, devamlı kâr eden veya bazı yıllar zarar etsede genelde kâr eden şirketlerin özel sektöre satılırken uygun bir piyasa fiyatı ile satılacağı varsayılır. Bu fiyat, şirketin vergiden sonraki gelir akımının gerçekçi bir iskonto haddi ile iskonto edilmiş net bugünkü değerine eşit olmalıdır. Kamu ve özel sektör kuruluşlarındaki vergi oranlarının eşit olduğunu ve de takip eden yıllardaki nakit akımlarının pozitif olduğunu varsayar isek, elde edilecek en düşük açık, satışın gerçekleştiği andaki açıktır. Ancak elde edilecek gelir, doğru bir şekilde finansal fırsat maliyeti elde edilecek şekilde kullanılırsa, takip eden yıllarda, bu elde edilecek miktar ölçüsünde borçlarda (açıklarda) düşüşe sebep olacaktır. Aksi takdirde gelecekte elde edilebilecek kâr transferlerinin ortadan kalkmasından dolayı açıklar büyüyecektir. Satışlardan elde edilecek gelirlerin iç veya dış borçların azaltılması yönünde kullanımı pozitif bir şekilde hem bu borçların azaltılması ve hemde bu hükümetlerin özelleştirme yolu ile satışları gerçekleştirmesi, bu satışlar karşılığı elde ettiği gelirler ile bir takım finansal aktifler satın alması veya elde ettiği gelirler kadar mevcut borçlarını azaltması, özel sektör ile kamu sektörü arasında finansal aktif ve pasiflerin mübadelesi işleminden başka bir şey değildir. Bu mübadele, satış işlemi sırasındaki veya gelecekteki gerçek kaynaklara olan talebi etkilememelidir.

Eğer hükümetler elde edilecek satış gelirlerini kısa dönem cari harcamalarını finanse etmek veya kısa dönemli vergi indirimlerini temin veya her ikisi için kullanırsa, satışın yapıldığı yıldaki açıklar değişmeyebilir (etkilenmeyebilir) ancak gelecekteki açıklar daha da büyüyecektir. Yukarıda da ifade edildiği gibi hükümetlerin özelleştirmeye gitmesi, aslında sadece finansal aktif ve pasiflerin kamu sektörü ile özel sektör arasında değiş tokuştur. Bu değiş tokuştan genel mali durum etkilenmeyecektir. Ancak özelleştirme sonrası bu şirketlerin performanslarında bir değışiklik sağlanırsa, yani bu şirketler özel sektörde daha iyi bir

şekilde yönetilir ve üretimde etkinlik sağlanırsa, daha fazla kâr edip devlete daha fazla vergi geliri temini anlamına gelecektir. Bu da uzun vadede açıkların azaltılmasına yardımcı olacaktır. Yine aynı şekilde eğer özelleştirme sonucu üretimde etkinlik sağlanabiliyorsa ve bu tümüyle ekonomide verimliliği arttırıyorsa, bu verimlilik artışı sonucu ihracatta da bir artış sağlanabiliyorsa, sonuçta dış ödemeler dengesinde bir iyileşme elde edilebilir.

IX- Türkiyede Özelleştirme

Türkiye de özelleştirme kelimesi uzun yıllardan beri sıkça telafuz edilmektedir. Kamu sektöründeki düşük performans, yönetimde ve üretimde etkinliğin sağlanamaması ve devletin mali yapısına yüklediği külfet, ülke ekonomisinde istikrarın bir türlü sağlanamaması ve hatta bu istikrarsızlığın, kronik bir hal alması sonucunu doğurduğu kanısını hemen hemen bütün çevrelerce itibar edilen bir görüş haline getirmiştir.

KİT'ler belirli hedefler doğrultusunda kurulmuşlar ve bu hedefler doğrultusunda fonksiyonlarını yerine getirmişlerdir. Ancak günümüzde bu kuruluşların pek çoğu çeşitli ekonomik ve politik sebeplerden dolayı bir kısmı hala kâr edebilen kuruluşlar olsalar bile, genel performansları, verimlilikleri ve gelişen teknolojiye ayak uydurmaları açısından kendileriyle aynı işkolunda faaliyet gösteren özel sektör kuruluşlarıyla mukayese edilemeyecek derecede olumsuz bir görüntü azetmektedirler. Devlet oldukça kötü bir iç ve dış borç kısılacı içindedir. Bundan dolayı bu kuruluşların pek çoğu günümüz teknolojilerine uyum sağlayabilmek için gerekli olan finansmanı devletten sağlamakta zorlanmaktadır. Kendi mali imkanları ile bunu sağlamakta hemen hemen mümkün değildir,

Tablo 7: Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Finansman İhtiyacı ve Kaynakları (Milyar TL)

Yatırım ve Finansman Kaynakları	1986	1987	1988	1989	1990
Kaynaklar Ödemeler Farkı	1.137	1.975	1.902	1.866	3.459
Yatırımlar	2.842	3.642	5.311	6.518	9.875
Toplam Finansman İhtiyacı	1.705	1.667	3.409	4.652	6.416
Finansman Kaynakları					
Bütçe Transferleri					
Sermaye	47	304	706	1.024	874
Diğer	179	188	328	199	391
Bütçe dışı kaynaklar					
Dış proje kredileri	869	1.018	1.776	1.752	2.327
Diğer	610	157	599	1.677	2.824

Kaynak: Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu, 1990, s.153.

Özel sektörün kullandığı mali piyasalardan yararlanmaları da alışılmışın dışındadır. Hükümetler bu kuruluşların faaliyetlerini kontrol ettikleri için maalesef hemen hemen bütün hükümetler tarafından oy kaygısıyla bu kuruluşlar birer istihdam deposu haline getirilmişlerdir. İstisnasız bütün kamu kuruluşlarında aşırı istihdam söz konusudur. Bu aşırı istihdam çalışanların çalışma arzusunu olumsuz etkilemekte ve verimlilikte düşüşe sebebiyet vermektedir. Aşırı istihdam sonucu yöneticilerin, çalışanları kontrolü güçleşmektedir.

Tablo 8: Kamu İktisadi Teşebbüslerinin İstihdama Katkısı

(Bin)

Yıllar	TÜRKİYE		KİT (Yıllık ort.)		KİT/TÜRKİYE Oranı
	Sayı	Yıllık Artış	Sayı	Yıllık Artış	
1986	16.243	—	794	—	4.88
1987	16.500	1.6	810	2.0	4.90
1988	18.093	9.7	816	0.7	4.51
1989	18.477	2.1	800	-2.0	4.33
1990	19.209	4.0	794	-0.4	4.15

Kaynak: Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu, 1990, s.63.

Yöneticilerin çalışanların performanslarını yeterince kontrol edememeleri, yönetimde etkinliğin sağlanamaması sonucunu doğurmakta, bu da üretimde etkinliğin sağlanamamasını beraberinde getirmektedir. Çalışanların çalışma arzusunu olumsuz yönde etkileyen bir diğer husus ise; iyi çalışan ile yetersiz çalışanı, çalışmalarında başarılı olan ile başarılı olmayı ayırt edebilecek bir teşvik veya prim sisteminin bu kuruluşlarda mevcut olmamasıdır. Özel sektörde, bu tür teşvik sistemleriyle, çalışanlar başarılarının karşılıklarını, aldıkları için, başarılı olabilmek için gayret sarfetmektedirler. Halbuki bu tür teşvikler kamu sektöründe söz konusu değildir. Dolayısıyla çalışanların verimliliği kamu sektöründe özel sektöre nazaran daha düşüktür.

Yukarıda da ifade edildiği gibi bu kuruluşların pek çoğu uzun yıllardan beri zarar etmektedirler ve faaliyetlerini sürdürebilmek için devlet desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Devlet bütçesinden sübvans edilmektedirler. Bu sübvansiyonlar olmaksızın faaliyetlerini sürdürebilmeleri mümkün olmadığı için ve bu kuruluşların iflasları da hemen, hemen hiç söz konusu olmadığı bir diğer ifade ile hiç görülmediği için (devlet itibarının zedelenmemesi fikrinden hareketle) devlet iç ve dış borç yükünden muzdarip olmasına rağmen bu kuruluşların sübvansiyonuna devam etmektedir.

Tablo 9: Kamu İktisadi Teşebbüslerine Hazine Ödemeleri (Milyon TL.)

Yıllar	Sübvansiyon		Vergi İadesi		Sermaye Ödemeleri		Toplam	
	Miktar	Yıllık Artış	Miktar	Yıllık Artış	Miktar	Yıllık Artış	Miktar	Yıllık Artış
1986	357.940	—	21.077	—	113.464	—	492.282	—
1987	288.537	-19.4	52.126	147.3	374.039	297.7	714.702	45.1
1988	445.283	54.3	61.665	18.3	706.411	88.9	1.213.359	69.8
1989	1.055.045	136.9	52.781	-14.4	1.024.075	45.0	2.131.901	75.7
1990	1.938.148	88.0	16.174	-69.4	874.000	-14.7	2.873.322	34.8

Kaynak: Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel raporu, 1990, s.76.

Doğal olarak bu sübvansiyonlar devletin üzerindeki yükü her geçen yıl daha da ağırlaştırmaktadır. Devletin üzerindeki yük ne kadar artarsa, bu yükün o ülke halkına yansımada o ölçüde ağır olmaktadır. Devletin giderleri gelirlerini ne kadar çok aşarsa bunun vatandaşa yansımada da o ölçüde daha yüksek enflasyon oranı, ve gelir dağılımındaki bozukluklar olarak ortaya çıkmaktadır. Devletin gelirlerini, istendiği zaman arzulanmış miktarda arttırması mümkün değildir, bunun için devletin giderlerini kontrol altında tutmak gerekir. Devlet bazı yapılmaması kaçınılmaz harcamalarını yapmaktan kaçınmayacağına göre, kısıntı yapabileceği giderlerinde azaltma yapmalıdır. Kısıntı yapabilecek giderlerin başında, özelleştirme sayesinde, elden çıkarılacak kamu şirketlerine yapılan sübvansiyonlardan kurtulmak gelmektedir. Devletin bu kuruluşlara yaptıkları transferlerden kurtulması, devletin hem kısa vadede hemde uzun vadede gelirlerinde artış ve giderlerinde azalışa neden olacaktır. Satış gelirleri sayesinde kısa dönemde devletin gelirleri artacaktır. Uzun dönemde ise: özelleştirilen şirketlere talip olan müteşebislerin amacı kâr etmek olduğuna göre, kâr edilemeyecek olan şirketlere alıcı olunmayacağı varsayımından hareketle özelleştirilen şirketlerin kâr edeceğini söylemek aşırı bir iyimserlik olmaz. Bu şirketler kâr edince devlete vergi ödeyecekleri için uzun dönemde de devletin gelirleri artacaktır. Giderler açısından hem kısa dönemde hemde uzun dönem için olumlu beklentiler içinde olmak pek yanıltıcı olmayacaktır. Kısa dönemde; özelleştirilen şirketlere halihazırda yapılan sübvansiyonlardan kurtulmak söz konusu olacak dolayısıyla devletin giderlerinde bir düşüş olacaktır. Uzun dönemde, bu sübvansiyonlardaki düşüş sonucu olarak daha az bir borçlanma ihtiyacı ortaya çıkacak buna bağlı olarak da, borçlanmadan dolayı ortaya çıkacak ekstra faiz yükünden kurtulmuş olacaktır.

Bütün bunların yanında özelleştirme sayesinde gerekli düzenlemeler ile birlikte ekonomide rekabet ortamında daha büyük bir gelişme gözlenebilecek,

devlet asli görevleriyle ilgilenmek için daha müsait bir zemin bulabilecektir. Ayriyeten, devlet bu kuruluşların çalışanlarının bağlı buldukları güçlü kamu çalışanları sendikaları ile daha az muhatap olacaktır. Bunun anlamı, devletin bazen grev tehditleri ile hizmetlerde kesilme noktalarına kadar uzanan olaylarla daha az karşılaşması yani daha az bir istikrarsızlıktır.

Bu olumlu özelliklerin yanında özelleştirme sonrası ortaya çıkabilecek bir olumsuzluk, işsizlik oranında bir yükseliş olacaktır. Bu durum özelleştirme yolunu seçen bütün ülkelerde görülmekle birlikte, uzun vadede sağlayacağı olumlu gelişmeler sonucu istihdam hacminde de iyileştirmelere sebep olacağı tahmin edilebilir. Nitekim Macaristan örneğinde de görüldüğü gibi: önce işsizlikte bir artış, daha sonra ise yeni iş sahalarının açılması ile bu artışta bir düşüş gözlenebilir.

Pek çok iktisatçının ortak kanısı olan; Türkiyede özelleştirme yapılmasının kaçınılmaz olmasına rağmen Türkiyedeki özelleştirmenin geçmişine bakıldığında ortaya çıkan manzara hayal kırıklığı olmuştur.

Tablo 10: Özelleştirme Gerilleri (Milyon TL).

Yıllar	Gelirler	
	Miktar	Artış %
1986	65	—
1987	791	1.116.9
1988	52.918	6.590.
1989	375.138	608.9
1990	1.495.113	2.725.3
1991	1.563.116	—
Toplam	3.489.144	

Kaynak: Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu, 1990, Ek-7.

Uzun yıllardan beri kamu sektörünün devletin sırtındaki “kambur” olmaktan çıkarılması gereği pekçok hükümetler tarafından dile getirilmiştir. Ancak günümüze kadar yapılan çabalar bir sonuç verememiştir. Elde edilen gelir çok düşüktür ve bu elde edilen gelir büyük ölçüde masraflara gitmiştir. Verilen örneklerde görüldüğü gibi, İngilterede 1990 yılına kadar yapılan özelleştirme çalışmaları sonucunda 30. milyar pound yaklaşık 50 milyar dolar gelir elde edilmiştir. Bu rakam daha küçük bir ekonomi olan Macaristan da bile 10 milyar dolar civarında olmuş olmasına rağmen ülkemiz yerinde saymıştır. 1996 yılı son açıklamalara göre 5 milyar dolar civarındadır.

Tablo 11: 1996 Yılı Ekim Ayında Gerçekleşen Özelleştirme

Şirketler	Özelleştirme Bedeli (Dolar)
Bozöyük Seramik	8.830.000
Ergani Çimento	46.700.000
Tekirdağ Limanı	134.558.509
Antalya Limanı	102.520.769
Hopa Limanı	4.004.718
Giresun Limanı	3.203.774
Rize Limanı	5.606.605
Ordu Limanı	1.607.887
Sinop Limanı	800.944
Deniz Nakliyatı	129.000.000
Petlas	35.750.000
Toplam	472.583.206

Kaynak: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı verilerinden derlenmiştir.

Politik çekişmeler bir tarafa bırakılarak, politik ve hukuki engeller ortadan kaldırılmalıdır. Özelleştirme çalışmaları hızlandırılıp, şeffaf bir şekilde, hiçbir şaibeye meydan vermeyerek, mümkün olan en kısa zamanda gerçekleştirilmelidir. Çünkü ülkemizde kokuşmuşluk (corruption) çok vahim boyutlara ulaşmıştır. Bu kokuşmuşluğun temelinde politikacıların bu kamu kuruluşlarını kullanmaları yatmaktadır. Malesef dilimize yerleşen argo bir tabirle bu kuruluşlar politik "arpalıklar" haline gelmişlerdir. Bu halleri ile bu kuruluşlarda üretimde ve yönetimde etkinliğin sağlanması imkanı kalmamış gibi gözükmektedir. Zaten özelleştirme özünde sahipliklerin el değiştirmesi olayıdır. Özelleştirilen kamu kuruluşları özel sektörün elinde üretim faaliyetlerine devam edecekler ve ülke ekonomisine daha da yüksek bir katkı sağlayacaklardır.

X- SONUÇ

Her türlü iktisadi fikirler tartışılabilir, tartışılmasında ve tartışılarak bir sonuca varılmasında yarar vardır. Türkiyede özelleştirilmenin mümkün olan en kısa zamanda gerçekleştirilmesi gerçeği artık bir zaruret halini almıştır. Bu aşamada tartışılması gereken özelleştirme yapılırken, özelleştirilecek şirketlerin yapısına en çok uyacak olan özelleştirme tekniklerinin uygulanmasıdır. Özelleştirmede şeffaflık temin edilmeli, şeffaflık sayesinde özelleştirmenin politikacılar tarafından politik bir araç olarak kullanılmaları engellenmelidir.

Özel sektörün kamu sektörüne oranla daha rantabl çalıştığı, yönetimde

ve üretimde etkinliğin daha üst düzeyde gerçekleştiği, gelişmiş veya az gelişmiş olsun pek çok ülkede yapılan çalışmalarda gözlenmiştir. Yine aynı şekilde özel sektöre devrolunan kamu kuruluşlarında da aynı özellikler görülmüştür. O halde ekonomimizde daha hızlı bir gelişme ve büyüme arzulanıyorsa, ekonomik ve siyasi istikrar isteniyorsa, kamu sektörünün ekonomi içindeki payı mümkün olan çabukluk ile en asgari düzeyine düşürülmelidir.

Ayrıyeten, özelleştirme sayesinde ülkeye yabancı sermaye girişinde de bir artış olması beklenebilir. Ülke ekonomisinde istikrarın artması sonucu ortaya çıkacak güven ortamı yabancı sermayeyi artan bir oranda çekecektir. Bunun olumlu etkileri ise dış ödemeler dengesinde görülecektir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

-Annual Report on the Privatization of State Property, Hungarian State Property agency, 1992

-Atasoy, Veysel. Türkiye'de kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme Sorunu, 1993.

-Atkinson S.&Halvorsan, R. The Relative Efficiency of Public and Private firms in a Regulated Environment, 1986.

-Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu, 1990.

-Beesley, Michael. Privatization: Reflections on the U.K. Experience. 1987

-Begg, Dawid Fischer, Stanley Dornbusch, Rudiger Economics.

-Britan, S. The Politics and Economics of Privatization. Political Quarterly. 1984.

-Business & Economy, Invest in Hungary, Vol. 6; no. 33.

-National Bank of Hungary, Monthly Report, 2/1994, 1993.

-Fama, E.F. and Jensen, M.C. Separation of Ownership and Control. Journal of Law and Economics 26 (June) 1983

- Hungarian business Herald, 1994/2-3
 - Jackson, P.m; Price, Ctherine M. Privatization and regulation.
 - Karataş, C. Privatization in the U.K. and Turkey, May. 1989.
 - Karpoff, J.M and rice, E.M. Organizational Form, Share Transferability, and Firm Performance, 1986.
 - Kay, J.A. and Thampson, D.J. Pivatization: a Policy in Search of a Rationale. Economic Journal, 1986.
 - Privatization and State -Owned Enterprises, W.Macwoy, Paul, W.T. Stanbury, George Yarrow, Richard J. Zeekhauser, 1989.
 - Madsen Pirie, Wildwood House, Privatization Theory, Practice and Choice, 1988.
 - Milward, R. The Comparative Performance of public and Private Ownership. 1982.
 - OECD Economic Surveys, Hungary, 1993
 - Park. J.R. Privatization of Public sector Services in Theory and Practice. 1987
 - Vernon, R. Introduction to State Owned Enterprise in Western Economies. 1981
 - Vickers, J.S. & G.K. Yarrow. Privatization. 1988
 - Walker, Michael. Privatization: Tactics and Techniques. 1988
 - Yarrow, G.Privatization in Theory and Practice, 1985.
- CS First Boston, Economic Reearch, April 1993